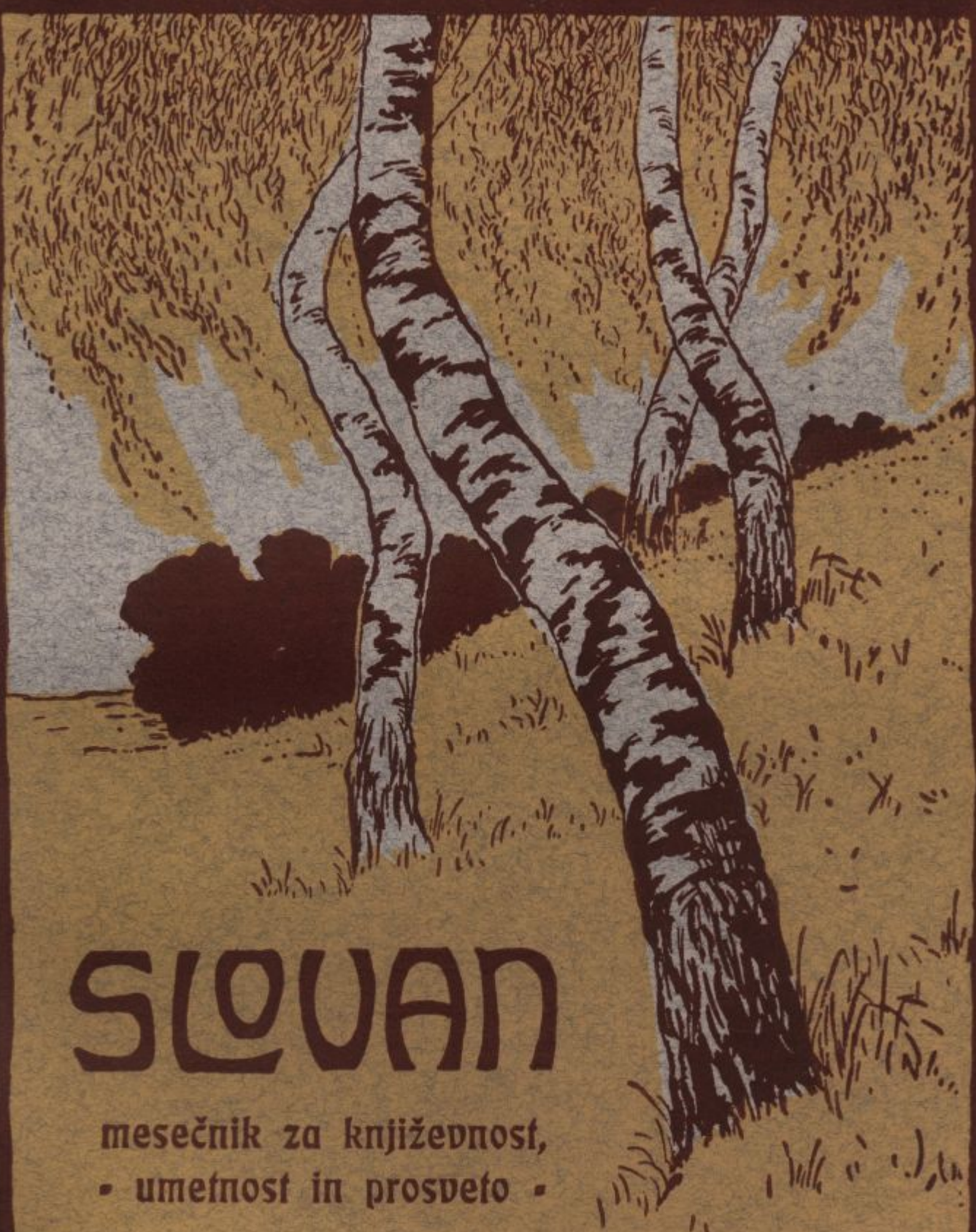

SLOVAN

mesečnik za književnost,
• umetnost in prosveto •

X. — 1912. — 4.

S. MAGOLIČ 1910

VSEBINA.

K. Jaromir Erben: Zlatolaska	97	Listek	124
Pastuškin: Na materinem grobu	102	Književnost:	
F. C. Golar: Nedeljsko popoldne	102	„Matica Hrvatska“. — „Bratsko kljubovanje“.	
Milan Pugelj: V zimski krajini	103	— „U registraturi“. — O koleri na Kranjskem. —	
Dr. Janko Lokar: Jurčičev „Ivan		Murski Poljanci. — „Amerika in Amerikanci“.	
Erazem Tatenbah“	107	Glasba:	
Bulbenko Tarasovič: Moč	108	Lira I., srednješolska pesmarica. — Nekaj	
Jos. Premk: Na razpotju	109	avtorjevih pripomb k oceni g. profesorja D. Bera-	
Cvetko Golar-Dr. Fr. Ilešič: „Mo-		niča. — Uredništvo je prejelo od tretje strani še	
derna srbska lirika“	116	to-le oceno „Lire“.	
Mara Tavčarjeva: Nevesta	120	Raznoterosti:	
Sambom: Sonet o capinu	120	Karel Jaromir Erben. — Stojan Novaković. —	
Ivan Lah: Jaromir Borecký	121	Daniel Lichard. — Stoletnica češkega igralca in	
Marija Skalovska: Lepa Vida	122	dramatika. — Krasinjski Zigmund. — Od rojstva	
J. A.: Romanca	123	Charlesa Dickens. — „Vijesti“ Hrvatskoga društva	
		inženira i arhitekta i Društva inženirjev v Ljubljani.	

NAŠE SLIKE.

V tej številki moremo svojim čitateljem dati ilustracije Erbenove pravljice „Zlatolaska“, ki jo je izdalo „Dědictví Komenského“. Ilustriral je pravljico **A. Scheiner** (str. 97., 98., 99., 101.). — Poleg teh ilustracij prinašamo še izvirno „Študijo“ gđne. **Melite Rojčeve** v Gorici (str. 113.). — „**Platinke v Tisovici**“ (str. 109.) po fot. — „**Kolibe na Prenju**“ (str. 111.) po fot. — K študijam in poročilom, ki jih prinašamo v pričujoči številki, spadajo slike: **Krsto Pavletič** str. 116.; — **Dinko Šimunović** str. 117.; — **Stjepan Radić** str. 118.; — **Ant. Kovačić** str. 121.; — **Stojan Novaković** str. 128.; — **Charles Dickens** str. 128.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Mar. Gr. v Sk.: Pošljite poštino! — **Ad. Iv. na D.:** „Mati“ ne gre.

Trdinova številka „Slovana“. Junjska ali julijska številka „Slovana“ bo posvečena pisatelju Janezu Trdini. Snovi za njo imamo že precej. Dobro došli nam bodo še eséistični spisi o Trdini, reminiscence nanj ali korespondenca z njim.

Dr. Fr. Ilešič.

Nenaročenih rokopisov uredništvo ne vrača!

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrť leta 3 K. Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana 10 K letno. Za Nemčijo 13 K 50 h, za druge države 15 K. — **Cena inseratom:** Dvostopna petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po dogovoru.

Bil je некоč kralj . . .

K. JAROMIR ERBEN:

ZLATOLASKA.

PRAVLJICA.

Bil je некоč kralj, ki je bil tako razumen, da je razumel tudi vse živali, kaj so si govorile. Poslušajte, kako se je tega naučil.

Prišla je enkrat k njemu starka, mu v košku prinesla kačo in povedala, naj bi si jo dal prirediti za jed: ko jo sne, bo vse razumel, kar govori kaka žival v zraku, na zemlji in v vodi. Kralju je to ugajalo, da bo razumel, česar nikdo ne razume, in je poplašal starko ter takoj naročil slugi, naj mu ono ribo napravi za obed: „Ali,“ pravi, „da je ne deneš niti na jezik, drugače mi to poplašas s svojo glavo.“

Jurčku, temu slugi, se je zdelo čudno, zakaj mu je kralj to tako strogo prepovedal. „Vse svoje žive dni nisem videl take ribe,“ govori sam pri sebi, „prav takšna je kakor kača! In kak bi to bil kuhar, da bi ne okusil, kar pripravlja?“

Ko je bilo pečeno, je vzel košček na jezik in pokušaval. Kar sliši okoli ušes nekaj brneti: „Nam tudi nekaj! Nam tudi nekaj!“ Jurček se ozira, kaj da je to, a vidi le nekoliko muh, ki so letale po kuhinji. Tedaj pa zopet zunaj na ulici nekdo hripavo zakliče: „Kam pa? Kam pa?“ In tanki glasovi odgovarjajo: „V mlinarjev ječmen, v mlinarjev ječmen.“ Jurček pokuka skozi okno in vidi gosaka s krdelom gosi. „Aha,“ pravi, „taka je ta riba?“ Že je vedel, kaj je.

Urno je vtaknil še en zalogaj v usta, pa je kačo zanesel k kralju, kakor bi nič ne bilo. Po obedu je kralj Jurčku naročil, da bi mu osedlal konja, češ, da hoče malo jahati, a on naj ga spremlja. Kralj je jahal naprej, Jurček pa za njim. Ko sta jahala po zeleni loki, je Jurčkov konj poskočil in zarezglal: „Hoho-hoho, brate,

meni je tako lahko, da bi hotel čez gore skakati!" — „Kako je s tem," pravi drugi, „jaz bi tudi rad skakal; a na meni sedi stari; ako skočim, se zvali na zemljo, kakor meh, in si zlomi tilnik." — „Naj si zlomi, kaj za to?" je rekel Jurčkov konj, „mesto starega boš nosil mladega." — Jurček se je temu razgovoru sično zasmejal, ali samo tako tiho, da bi kralj ne vedel. Toda kralj je tudi dobro razumel, kar sta si konjička govorila; ozrl se je in videč, da se Jurček smeje, je vprašal: „Čemu se smeješ?" — „Ničemur, kraljevsko Veličanstvo: samo nekaj mi je tako prišlo na misel," se je izgovarjal Jurček. Stari kralj pa ga je že imel na sumu in tudi konjem že ni več veroval; okrenil je in jahal zopet domov.

Ko sta prijahala do gradu, je kralj naročil Jurčku, naj mu v čašo nalije vina: „Ali tvoja glava za to," pravi, „ako ne naliješ do vrha ali

pa preliješ." — Jurček je vzel kanglico z vinom in ulival. Med tem sta priletela skozi okno dva ptička; eden je podil drugega, a ta, ki je drugemu utekal, je imel tri zlate lase v kljunu. „Daj mi jih," pravi oni, „saj so moji!" — „Ne dam, moji so! Jaz sem si jih pobral!" — „Ali jaz sem jih videl, kako so stran padli, ko se je zlatolasa devotka česala. Daj mi vsaj dva!" — „Niti enega!" — Tedaj ta drugi ptiček za njim in pograbi one zlate lase. Ko sta se letaje tako za njih trgala, je ostal vsakemu v kljunu eden, a tretji zlati las je padel na zemljo; kar zazvenelo je. Zdaj se je Jurček po njem ozrl in prelil. — „Izgubil si mi življenje!" je zakričal kralj; „ali hočem s teboj milostno ravnati, ako dobiš to zlatolaso devotko in mi jo privedeš za ženo."

Kaj naj sedaj Jurček stori? Ako hoče ohraniti svoje življenje, mora po devotko, dasi

Uganeš li, katera izmed njih je Zlatolaska . . .

niti ni vedel, kje bi jo iskal. Osedlal si je konja in jahal tja v svet.

Prijezdil je do črnega gozda in tu pod gozdom ob cesti je gorel grm; zapalili so ga pastirji. Pod grmom je bil mravljinjak, iskre so

Zlati lasje so ji vzplavali v gostih kitah z glave dol do zemlje...

nanj padale, in mravlje so s svojimi belimi jajčeci begale sem ter tja. „Oh, pomози, Jurček, pomози!“ so klicale žalostno, „zgorele bomo in naši mladiči v jajčecih.“ — On takoj s konja, poseka grm in pogasi ogenj. „Ako boš to potreboval, spomni se nas in takoj ti pomoremo.“

Potem je jahal po onem gozdu in prijahal do visoke jelke. Na vrhu na jelki je bilo vranje

gnezdo, a doli na zemlji sta dva vraniča čivkala in tarnala: „Oče in mati sta nama odletela; morava si sama iskati hrane, a ubožčka, mladiča, še letati ne znava! Oh, pomози, Jurček, pomози! Nasiti naju, sicer umreva od gladu.“ — Jurček ni dolgo premišljal, skočil je s konja in mu zasadil meč v bok, da bi vraniča imela kaj žreti. „Ako boš to potreboval,“ sta veselo krakala, „spomni se naju in takoj ti pomoreva.“

Nato je moral Jurček dalje že peš. Šel je dolgo, dolgo po šumi, a ko je končno prišel iz šume, je videl pred seboj daljno široko morje. Na bregu morja sta se dva ribarja prepirala. Ulovila sta v mrežo veliko zlato ribo in vsak jo je hotel imeti sam za sebe. „Moja je mreža, moja je riba!“ — A drugi na to: „Malo bi ti bila pomagala tvoja mreža, ko bi mojega čolna in moje pomoči ne bilo.“ — „Če drugič zopet uloviva tako, pa bo tvoja.“ — „Ne tako, ti čakaj na drugo, a to-le tukaj daj meni.“ — „Jaz vaju spravim,“ pravi Jurček; „prodajta mi to ribo, dobro vama jo plačam, denar pa si razdelita med seboj na polovico.“ In dal jima je zanjo ves denar, kar ga je imel od kralja za na pot, nič si ni pustil. Ribarja sta bila vesela, da sta tako dobro prodala, a Jurček je izpustil ribo nazaj v morje. Veselo je zapljusnila po vodi, se pogrèznila, a ne daleč od obrežja še enkrat pomolila glavo: „Ko me boš, Jurček, potreboval, spomni se mene in odslužila se ti bom.“ In nato se je izgubila. — „Kam ideš,“ sta vprašala ribarja Jurčka. — „Idem svojemu gospodu, staremu kralju, po nevesto, po zlatolaso devojko, a ne vem niti, kje bi jo iskal.“ — „Oh, o tej ti lahko dobro poveva,“ sta rekla ribarja, „to je Zlatolaska, hči kraljeva iz kristalnega gradu tam-le na tem otoku. Vsak dan zaran, ko se dani, si razčesava svoje zlate lase; gre zarja od njih po nebu in po morju. Ako hočeš, te sama popeljeva tja na tisti otok, zato ker si naju tako dobro poravnal. Pa pazi, da si pravo devojko izbereš: dvanajst je devojk, hčer kraljevih, a samo ena ima zlate lase.“

Ko je bil Jurček na otoku, je šel v kristalni grad prosit kralja, da bi svojo zlatolaso hčer dal njegovemu gospodu kralju za ženo. „Dam,“ je rekel kralj, „a moraš jo zaslužiti: moraš v treh dneh opraviti tri dela, ki ti jih naložim, vsak dan eno. Med tem si do zajtrka moreš počiti.“

Drugega dne zaran mu pove kralj: „Moja Zlatolaska je imela niz (trak) dragih perlic; niz se je pretrgal in perlice so se usule v visoko travo na zeleni loki. Vse te perlice moraš zbrati,

tako da niti ena ne bo manjkala." — Jurček je šel na to loko, bila je daleka, široka, pokleknil je v travo in začel iskati. Iskal, iskal je, od rane jutra do poldne, a niti ene perlice ni videl.

"Oh, da bi bile tu moje mravlje, te bi mi mogle pomagati!" — "Saj smo tu, da bi ti pomogle," so rekle mravlje. Bog vedi, odkod so se vzele, a okoli njega jih je samo mrgolelo. "Kaj bi rad?" — "Moram zbrati perlice na tej livadi, a ne vidim niti ene." — "Malo samo počakaj, mi jih za tebe zberemo." In ni trajalo dolgo, pa so mu iz trave znesle kup perlic, treba mu jih je bilo le še na niz nabrati. In potem, ko je že hotel niz zavezati, je prišepala še ena mravljička, bila je hroma, noga ji je takrat zgorela, ko je pri njih gorelo, in je kričala: "Počakaj, Jurček, ne zavezuj, nesem še eno perlico."

Ko je Jurček te perlice prinesel kralju in jih je kralj preštel, ni manjkala niti ena. "Dobro si opravil svojo stvar," pravi, "jutri ti dam drugo delo." — Rano je prišel Jurček in kralj mu je rekel: "Moja Zlatolaska se je kopala v morju in je tam izgubila zlat prstan, tega moraš najti in prinesti." Jurček je šel k morju in hodil turoben po obali; morje je bilo čisto, a tako globoko, da ni mogel niti dna dohledati, kamoli da bi na dnu ugledal prstan? "Oh, ko bi tu bila moja zlata riba, ta bi mi mogla pomoči!" Kar se je nekaj v morju zalesketalo in iz globine je na vrh vode izplavala zlata riba: "Saj sem tu, da bi ti pomogla, kaj potrebuješ?" — "Moram v morju najti zlat prstan, a ne vidim dna." — "Pravkar sem srečala ščuko ribo, nesla je zlat prstan na plavuti. Počakaj samo malo, jaz ti ga prinesem." In ni trajalo dolgo, pa se je vrnila iz globine in mu prinesla ščuko s prstanom.

Kralj je Jurčka zopet pohvalil, da je dobro opravil svojo stvar; in potem mu je zaran naložil tretje delo: "Ako hočeš, da bi svojo Zlatolasko dal tvojemu kralju za ženo, ji moraš prnesti mrtve in žive vode; treba ji je bo."

Jurček, ne vede, kam bi se obrnil po to vodo, je šel na dobro srečo tja in tja, kamor so ga nesle noge, dokler ni prišel do črne šume: "Oh, ko bi tu bili moji vrani, morda bi mi pomogli." Kar mu nad glavo nekaj zašumi, in Bog vedi, od kod sta se vzela dva vrana: "Saj sva tu, da bi ti pomogla. Kaj hočeš?" "Moram prnesti mrtve in žive vode, a ne vem, kje bi jo iskal." "Za to midva dobro veva. Malce samo počakaj, midva ti je prineseva." In za malo časa sta Jurčku prinesla vsak bučo polno vode: v eni buči je bila živa voda, v drugi mrtva. Jurček

se je radoval, ker se mu je tako dobro posrečilo, in se požuril k gradu.

Kraj šume je videl od jelke do jelke razpeto pajčevino, sredi pajčevine je sedel velik pajek in je sesal muho. Jurček je vzel bučo z mrtvo vodo, poškopil pajka in pajek se je zvrnil na zemljo kakor zrela višnja, bil je mrtev. Potem je poškopil muho iz druge buče z živo vodo in muha se je začela močno gibati, izbrskala se je iz pajčevine in brn na zrak. "Tvoja sreča, Jurček, da si me oživil," mu je brnela okoli ušes, "saj bi brez mene težko uganil, katera izmed dvanajstih je Zlatolaska."

Ko je kralj videl, da je Jurček tretjo reč tudi opravil, je rekel, da mu da svojo zlatolaso hčer. "Ali," pravi, "moraš si jo sam izbrati." Potem ga je vedel v neko veliko dvorano, tam sredi je bila okrogla miza in okoli mize je sedelo dvanajst krasnih devojk, ena kakor druga; a vsaka je imela na glavi robec, dolg dol do zemlje, bel ko sneg, tako da nič ni bilo videti, kakšne lase ima katera. "Tu-le so moje hčere," pravi kralj; "uganeš li, katera izmed njih je Zlatolaska, si jo dobil in jo moreš takoj odvesti s seboj; če pa ne uganeš, ti ni sojena, moraš oditi brez nje." Jurček je bil v največji nepriliki, ni vedel, kaj začeti. Zdajci mu je nekaj zašepetalo v uho: "Bz-bz! Idi okoli mize, jaz ti povem, katera je." Bila je to muha, ki jo je bil Jurček oživil z živo vodo. "Ta-le devotka ni — ta tudi ne — ta tudi ne — ta-le je Zlatolaska!" — "To-le hčer mi daj!" je vzkliknil Jurček, "to sem zaslužil svojemu gospodu." "Pogodil si," je rekel kralj in devotka je tudi takoj vstala od mize, odgrnila ruto in zlati lasje so ji vzplavali v gostih kitah z glave dol do zemlje in bilo je od njih tako svetlo, kakor kadar zaran vziđe solnce, tako da so Jurčku pojemale oči.

Potem je dal kralj svoji hčeri balo na pot, kakor gre in se spodobi, in Jurček jo je odvedel svojemu gospodu za nevesto. Staremu kralju so se oči iskrile in poskakoval je od radosti, ko je videl Zlatolasko, in takoj je naročil, naj se delajo priprave za svatbo. "Hotel sem te sicer dati obesiti za tvojo neposlušnost, da bi te vrani snedli," pravi Jurčku; "ali ker si mi tako dobro poslužil, dam ti samo s sekiro glavo odrobiti in te dam častno pokopati."

Ko so Jurčka usmrtili, je Zlatolaska prosila starega kralja, da bi ji daroval tega mrtvega služabnika, in kralj ni mogel svoji zlatolasi nevesti tega nikakor odreči. Nato je ona Jurčkovo glavo priravnala k telesu, ga pokropila z mrtvo vodo in telo je zrastle z glavo, tako da o rani ni

ostalo niti sledu; pa ga je pokropila z živo vodo in Jurček je zopet vstal, kakor bi se bil iznova narodil, čvrst kakor jelen in mladost mu je samo sijala z obraza. „Oh, kako trdno sem spal!“ pravi Jurček in si mane oči. „Prav zares, trdno si spal,“ je rekla Zlatolaska, „in ko bi mene ne bilo, bi se na vekov veke ne bil probudil!“

Ko je stari kralj videl, da je Jurček zopet oživel in da je mlajši in krasnejši, nego je bil prej, bi bil tudi on rad še zopet omladel. Brž je naročil, da bi ga takisto obglavili in pa z ono

vodo pokropili. Obglavili so ga in kropili z živo vodo v eno mer dalje, dokler je niso vse pokropili: ali glava mu nikakor ni hotela prirasti k telesu; potem šele so začeli kropiti z mrtvo vodo, in v hipu je prirastla: ali kralj je bil zopet mrtev, zato ker že niso imeli žive vode, da bi ga oživili.

In ker kraljestvo ni moglo biti brez kralja, a niso imeli nikogar tako razumnega, da bi vse živali razumel, kakor Jurček, so naredili Jurčka za kralja in Zlatolasko za kraljico.

Jurček jo je odvedel svojemu gospodu za nevesto . . .

NA MATERINEM GROBU.

1.

Kaj, mati, kaj? Da me več ne poznaš?
Seve — to lice je zresnelo v vetri,
prahu so mi nasuli kilometri
in v dušo sem nastregel si blamaž.

A ob gomile tvoje rosni raš'
prahu bom iznebíl se ena-dve-tri
in lice umil in tam o sv. Petri
že tudi duša pojde samopaš.

Zakaj reži se tvoja mi lobanja
in odkimava veno — venomer
in votlo tvoje me oko odganja?

Jaz imam vase še stotisoč ver.
Ti ne? Ti ne? Ti nisi več nekdanja?
Ne sili, mati, v to zatohlo dver!

2.

A ti si jo odprla. Torej glej:
Pomrle so cvetice tvoje krotke
in vero in ljubezen in predsodke
in smeh in solze in takó naprej —

Vse to je vzel hudiček-čarodej.
Namesto src ljubili smo kokotke,
namesto pip kadili fine smotke,
razbili žejo si v stotero žej.

Lepote smo natrpali v srce si,
srce visi — v muzeju netopir —
in hrepeni samo še — po mrčesi.

Če naših glav zanima te nemir:
naš orel-duh kreljuti ne povesi,
dviguje mu jih — tiskani papir.

3.

Ti misliš kajpa, da je to bankrot.
Ne, ne! Slučajno sem le slabe volje.
Lažnive zvezde mi godíjo bolje
kot pa popolnoma brezzvezdna pot.

Sijali dioskurčki marsikod
so izpod lepih čel mi že na polje,
a obrodilo zmerom le napol je,
kar z neba tvoji padli so za plot.

Aj ženske ôči, ôči materine —
iskal bo pri devojkah ga zaman,
ki zgodaj mu njih topli svit zagine.

Tako se zdi. Ker, mati, če ravan
me klanec ne povede do višine,
stranpoti zame niso preveč stran!

F. C. GOLAR:

NEDELJSKO POPOLDNE.

Oj, jaz pa pojdem
v loko pisano za vas —
tam cvete dekle
rdečih lic in plavih las.

Kot zor je svetla,
jasna, in njen bistri smeh
zveni, blesti sred
rožnatih gredic in leh.

„Pozdravljeno mi,
dekle ljubo, v tihi gaj
me spremi, draga,
na veseli, gozdni raj,

kjer kos na brezi
pesem svatovsko drobi,
a bor se stari
kot ošaben svat drži.“

Kako me vabi
njenih usten sladki raj!
„Ah, fantič, nama
k župniku mudi se zdaj.“

„Poročne zarje
polne moje so ôči,
a naj li naju
škorec v gozdu poroči?“

V ZIMSKI KRAJINI.

I.

Mladi zdravnik Kos se je peljal po prostrani sneženi krajini. Kakor daleč so nesle oči, na vse strani se je razprostirala tu valovita in tam ravna snežna belina. Ponekod je molelo iz nje golo drevje z drobnimi plastmi snega po krivih vejah, ki so se zdele iz daljave, kakor bi bile okrašene z belimi ornamentami. Redkokje so pričeli oznanjati vas po planjavah in holmih raztreseni črni in z debelimi sneženimi strehami pokriti kozolci. Izza griča je pogledal vaški stolp kakor velikan v beli kučmi, kopa nizkih in v snegu čepečih hiš in bajt se je ozrla iz doline na vzvišeno pot in zopet v njej utonila.

Sani so tekle gladko in tiho, par rjavih konj je enakomerno pozvončkavalo in voznik spredaj je segel trdno in mirno, kakor bi bil prirastel na sedež in med zelene koce, ki se jih je držal beli zimski srež.

Zdravnika je pričelo izdatno rezati v obraz, zato je sedel z močno orokavičenimi rokami do glave, vlekel topli kožuhov ovratnik še više in zakrival z njim zlasti ušesa. Ko je vtaknil roke zopet nazaj v kožuhove žepe in se uravnal na sedežu, je premišljal o čudnem slučaju in strmel predse po beli ravnini. Njegov prijatelj, slikar Štefančič, tako miren človek, da se je zdelo, kakor bi ne imel na svetu para, napravi nekaj takega... Tak flegmatik, tak trezen in pravzaprav hladen mislec se odpravi neko jutro na izprehod, poišče primeren samotni kotiček in napravi tam nekaj takega, nenadnega, odločnega...

In še prej se oženi. Izbere si nekje v mestu mlado, prekrasno ženo in se z njo poroči. Drugovom pravi, da se je naveličal mesta, da čuti v sebi veselje do dela, do ustvarjanja nečesa velikega in mogočnega in da potrebuje zato brezpogojno samoto. Hoče v vas, na kmete, ali kdo verjame njegovim besedam? Da bi šel zaradi veselja do dela, zaradi ustvarjanja tistega velikega in neznane, to sigurno ni resnica. On je zaljubljen v tisto krasno žensko, on je nave-

zan nanjo kakor otrok na mater in da bi se ji mogel bolj posvetiti, da bi lahko intimneje užival njeno osrečujočo bližino, zato se je umaknil iz mesta in si izbral bivališče v daljni samotni krajini, deset ur oddaljeni od železnic in pravega življenjskega prometa. In — kar tudi ni izključeno — svetovala mu je tako ljubosumnost. V mestu so družbe ljudi, ki puščajo za seboj vtise in spomine, tam zunaj pa bo z njo sam kakor Bog s prvim človekom. Duša se bo vživela v dušo, kakor se zajé in sklene v dobi stoletij kamen v kamen.

V mestu je živel v slabih razmerah. Slave mnogo, a denarja malo. Njegova dela so hvalili bolj umetniški kritiki kakor pa tisti ljudje, ki so imeli veselje in denar za kupovanje umetnin. Ali vse to ga ni morilo, vsaj na videz ne, in nikoli se ni o svojem slabem gmotnem stanju izražal. Njegovi najbližji drugovi so videli na njem samo zadovoljnost, toplo življensko dobrohotnost in neko široko prijazno umevanje svojih teženj in slabosti. A zdaj se je pripetilo nenedoma nekaj tako kontrastnega in nepričakovanega, česar nikakor ni mogoče spraviti v sklad z njegovim življenjem, pojmovanjem in občutjem.

Mirno zimsko popoldne je ležalo pod enoličnim sivim nebom nad neskončno belo pokrajino, sani so drčale naglo in tiho po sneženi cesti in konji so pred njimi zvončkali in udarjali polglasno ob zmrzla tla. Tam na polji, od golega gozda sem, je letela jata sivih vran, počasi mahala z dolgimi in na koncih razsekanimi perutmi, držala in iztezala naprej svoje dolge, črne kljune in krokala za hrano. Ta vranji pusti krak se je vlekel po krajini kakor nekakšen neviden ali jako žalosten oblak, ki plava silno počasi in se nekako raztaka, razvlačuje in seza s svojim okriljem na desni in levi do konca skrajnih mej.

Na mestih, kjer je stalo onstran čokatih kantonov, ki so se prikazovali iz snega v težkih

in visokih belih kučmah ob vsaki strani voza, golo in zvito grmovje, so sfrfotavali nekako iz snega in temnih lis tik krivih debel črni in rjavi gozdni ptiči, žalostno pocvrčavali in leteli enolično padaje in dvigaje se v gozd, ki je štrlel onstran njiv črn in gol iz bele samote.

Pet ur sta že prevozila in zagledala sta pred sabo večjo vas, slično trgu. Nenavadno visok stolp je zavil in se prikazal izza hriba, par visokih, belih sten je pogledalo na pot izpod sneženih streh in nekaj praznih voz je stalo ob cesti. Voznik se je okrenil in rekel: „Tukaj morava nakrmiti in napojiti?“

„Kje sva?“ je vprašal zdravnik.

„Na Visokem!“ — je odgovoril voznik, ustavil konje, razmotal noge iz koca, odpel sukno in skočil z voza. Tudi zdravnik je vstal, odvil koce in stopil na tla. „Kam pa pojdeva?“ je vprašal.

„Kar tukaj notri!“ je pokazal voznik in zdravnik je odšel v krčmo.

Par kmetov je sedelo ob stenah, ki so ob njegovem prihodu takoj utihnili in ga pazno ogledovali. Čez dolgo, ko je že prinesel oštir zanj in za voznika svetlega rdečega vina in prigrizka, ga je eden od njih ogovoril: „A — če se ne motim, gospod ste iz mesta?“

„Pa kam se vozite?“ — je vprašal drugi kmet.

„Na Velesovo!“ — je rekel zdravnik. „Pripetila se je tam nesreča mojemu prijatelju.“

„O — o!“ — se je zavzel nenadoma majhen in suh kmetiček. „Pa ne da bi bili vi tisti gospod, ki se pelje zdraviti onega?“

In zdaj se je oglasila tudi dolga, suha in koščena ženska, ki je sedela pri peči, imela tik sebe na klopi veliko in polno košaro, držala v roki kozarec vina in namakala vanj kruh.

„Bog nas varuj, torej vi ste tisti gospod, ki se pelje onega ozdravit? Lejte si, lejte si! Ali tako povem, da ne bo nič! Ugasnil je že! Če še ni, bo pa kmalu!“ — In jako star, siv kmet, ki je do takrat molčal, se je oglasil počasi in važno: „Pri nas se še kaj enakega ni pripetilo. To je sramotno za celo faro! Pri nas ne kličejo ljudje smrti, ampak prihaja sama takrat, kadar se njej zljubi!“

Zdravnik je mél roke in pil vino. Približal se je ženski, ki je sedela pri peči, in obrnil govor na drugo stran. „A kako vi, mamica, tu pri peči, kaj! Ali ste od tukaj, ali ste od drugod?“

„Od nikoder!“ je rekla ženska. „Potovka sem z Velesovega. Hodim po pisma na pošte, pa po drobnjavo v mesto: po ženske rute in tako!“

„A zdaj po zimi?“ je vprašal zdravnik.

„Tudi zdaj!“ — je rekla ženska. „Vedno peš po leti in po zimi. Kakšna potovka bi bila to, ki bi se zime bala? In daleč pridem, deset ur od tukaj in še več! Do Lukavice, kamor je dvajset ur! In prejšnje čase, ko sem bila bolj pri moči, sem hodila tudi dvajset ur daleč! Dvajset ur tja in dvajset nazaj! Bila sem tudi že v Trstu! Da!“

„Pa se vam ni nikoli nič pripetilo?“ — je vprašal zdravnik.

„A kaj?“ — se je začudila ženska. „Če sem srečala na cesti potuhnjenega moškega, kaj mi je hotel? Suha sem bila vedno tako kakor zdaj in grda in beraška! Kdo bi iskal kaj na meni? In v mesto sem hodila vedno s prazno košaro, a denar sem si privezala pod obleko na prsi. Nazaj pa sem nosila same ženske stvari: ženske rute, trakove, včasih kake boljše predpasnike. Kaj hoče kdo s takimi rečmi? In če sem nesla kdaj kak prstan ali uhane, sem si jih tudi privezala pod obleko na prsi.“

„A dom, družina?“ je vprašal zdravnik.

Kmetje, ki so poslušali, so se zasmejali, in ženska je rekla: „To ni zame, hoho!“

V hišo je prišel voznik, jedel in pil in povedal, da je voz zopet pripravljen. „Še tri ure!“ je rekel. „Naenkrat bomo tam!“

Zdravnik je oblačil kožuh, plačal in prigo-varjal ženski: „Sedite k nama, če imate isto pot!“ —

„Imam isto!“ — je rekla ženska. „Na Velesovo grem, ali voziti se nočem. Burja piha, v vozu je človek pri miru in se lahko prehladi. A če gre, se giblje in vedno enakomerno ogreva. Četudi piše vanj sapa, pa mu ne škodi, ko ga greje hoja!“

„Sedite, kaj boste — —!“ — jo je silil zdravnik, a ženska ni hotela. Odkimavala je s suhim, ostrim obrazom in se zahvaljevala.

Sedla sta zopet z voznikom na voz in pognala.

Mračiti se je pričelo in tiho je bilo naokrog. Daljina in bližina se je belila v beli sneženi odeji, holmi so vstajali in se umikali drug za drugega, gozd onkraj polj je temnel, črnina golih debel in vej se je zlila v eno samo mračno plast, ki se je pričela širiti tudi nad polji in njivami in zagnila kmalu vso okolico.

II.

Ko sta dospela v Velesovo, je bila noč. Ustavila sta pred edino krčmo v vasi, kjer je bil krčmar obenem župan. Tam je zvedel zdravnik, kje najde slikarja.

Zunaj vasi je stala nizka in stara hiša in tam je ležal že mrtev. Staro žensko so poslali tja, da bi čula v hiši, a luči niso pustili prižgati. Rekli so, da je ni vreden, ker si je vzel življenje sam in se s tem jako pregrešil pred Bogom in ljudmi.

Zdravnik je ukazal prinesiti luč, ki jo je imela ženska v zakajeni veži. V svetlobi se je pokazalo na zglavju postelje blede moško obličje s pol odprtimi usti in z zvrnjenimi, kalnimi očmi. Dolgi lasje so viseli v neredu nazaj, razmršena brada je bila zavita v stran in po razgaljenih prsih so se držali majhni krvavi sledovi. Na levi strani se je temno rdečila neznatna rana.

Zdravnik je gledal pazno nanj in vedno se je zdelo, kakor bi se mu hotele ustnice premakniti in bi hotel govoriti. „Zakaj, čemu si tako storil, prijatelj? In kje si pustil ženo?“

Zdravnik je stopil k starki v vežo in vprašal po slikarjevi ženi.

„Že mesec in še več bo, kar je odšla!“ je rekla starka.

„A kam?“ je hotel vedeti zdravnik.

Starka je skomizgnila z ramami in dejala: „Ali — kdo to ve? Kdo to vse razume?“

Zdravnik se je vrnil, stopil k mizi, ki je bila založena s poslikanimi in razrezanimi kosi platna, s čopiči in barvami in s šopom papirja, ki ga je bil položil nekdo prav na ogel. Bili so posamezni popisani listi, stisnil jih je skupaj in potlačil v žep. Odšel je k županu.

V gostilniški sobi se je bilo nabralo mnogo vaščanov, ki so zvedeli za tujca in prišli, da ga čujejo. Ko je vstopil, so vsi umolknili in gledali nanj. Samo župan se je nekako razkošatil, potisnil obe roki v hlačne žepe in se mu približal.

„No“ — je vprašal — „ali ste ga videli?“ — In ne da bi čakal odgovora, je dostavil: „Kaj bo zdaj?“

„Kaj hoče biti?“ — je vprašal zdravnik. „Pokopali ga bomo!“

„A na čigave stroške?“ — je hotel vedeti župan.

„Na naše!“ — je odgovoril zdravnik. „Na stroške nekega društva, ki me je poslalo sem!“

Župan je umolknil in oglasil se je eden izmed kmetov. „Gospod doktor“ — je zaklical — „gospod doktor, to pa pravim: takega slikarja pa še ne! Tak-le naj bi cerkve slikal, svete podobne... no, ta bi bila lepa...“

Kmalu je hotel vsak izmed kmetov govoriti in zdravnik je vstal in odšel v izbo, ki so mu jo pripravili v podstrešju za prenočišče. Ni

bila velika, eno samo okno je imela, v kotu posteljo in dalje ob steni škrinjo, a na sredi je stala dolga črešnjava miza s starinskimi stoli. Zdravnik je poiskal v suknji slikarjeve papirje, si prižgal cigareto, sedel za mizo in pričel listati.

Zunaj je zavijala burja in njeno žvižganje se je čulo nekako zamolklo, tatinsko in zlobno. Spodaj je odmevala govorica kmetov in loputanje vrat po veži in dvorišču. Skozi okno je sijala bela in jasna zimska noč. Zvezde so bile kakor umite in mesečina po snegu kakor tekoče srebro.

Zdravnik je čital na nekem listu: „Po naturi treba živeti in ne proti naturi! Ne zamoriti kali prirojenega nagnjenja, ne tako vzgajati ne sebe ne drugih! Pravijo, da ta in ta ni hotel študirati, da je zanemarjal tisto, kar bi mu pomoglo do blagostanja, se ukvarjal s tistim, kar mu nič ne hasni, in postal zato umetnik. Res je, da je hotel postati umetnik in je zato opustil vse, kar bi ga na tej poti oviralo...“

Zdravnik je obrnil dalje in našel: „Reveža vzdržuje v življenju upanje. V vseh slabih časih čaka na boljše in če jih tudi nikoli ne pričaka! Škoda je, ker je ustvarjen tako kakor tisti, ki imajo vsega dovolj, in ima enak smisel za življenje. Svojo družino hoče imeti in svoj dom, ali s čim? In nagnjenje do ženske mu je vsajeno v srcu in do take ženske, ki je umerjena po njegovem umu in ne po njegovem premoženju...“

Na nekih drobnih rumenkastih listih je stalo: „Pripeljal sem si jo na dom in zdaj — iznenada — poseže v razmerje potreba, pomanjkanje in nepreračunjenost. To vse se plete po vezah, sobah in glavah. Kako smo to storili? Napravili smo nekaj, kar ne more trajati, sezidali smo hišo, ki nima tal. Vse propade, propade! A to vprašaš? Kaj, kako? Ali sem storil kaj nečloveškega? In lagati se moraš: Da! oženil si se!“

Zdravnik je listal dalje in nekje našel še to-le: „Narod, ki ne more vzdrževati tistih, ki mu ustvarjajo kulturo, kako je to? In če narod nima ničesar, kar bi mogel imenovati svojo kulturo, kako je to? Premišljaš, premišljaš take stvari in zdi se ti, da je v tvoji glavi vse črno in pred tvojimi očmi vse črno in vse sama večna tema in nobenega pota iz nje. A kako bi ne ljubil svojega in edino svojega naroda in kako bi si ga mogel misliti brez kulture? Žrtvuješ se torej zanj, a tisti, ki te ne vidijo, so!“

Na velikih, belih papirjih je stalo: „Moja žena se je odpeljala. Zaradi tega, ker je odšla, zaradi te samote, ki leži na meni in v meni, pišem po teh papirjih. Človek, ki ima krog sebe

ljudi, ki ga ne razumejo, je kakor jetnik: nima s kom govoriti. A ječa ne umori človeka, pač pa ga pokonča samota. Ko bi umetniki vsaj ne bili družabna bitja!...

Zdravniku se je zdelo, da razume to izgubljeno življenje. Videl je pred sabo slikarja kakor nekakšnega gosposkega desetega brata. Sredi polja stoji, sredi svoje cvetoče krajine, ki ji je presajal lepoto na svoja platna, v črni obleki je, v fraku, dolga črna brada ga krasi in izpod nje se guga krajec črne velike kravate. Njegova obleka je ponošena in svetla, kravata mastna, a v njegovih očeh je smehljaj, po obrazu prijaznost in dobrohotnost in njegovi pogledi pijo lepoto božjega sveta.

Ali kdo se meni za to, kar dela on! Življenje naroda teče po veliki prostrani cesti dalje, a on stoji tik pota v jarku in vse gre mimo njega. Iz jarka strme žejne oči po njegovi krajini, ki se širi dalje od ceste v krasoti cvetja in zelenja.

Zdravnik je gledal po sivih in nizkih stenah, kjer so viseli stari in spačeni svetniki pod motnimi in od muh zamazanimi stekli. Neko žalostno čustvo posebne vrste se je razpredalo po njegovi notranjosti. Kakor da bi moral on govoriti v tem hipu nagrobni govor, pa bi ne mogel, ker bi mu solze ožile grlo. In vendar ni za tako globoko občuteno žalost nobenega povoda. Umrl je prijatelj - slikar — in — ubila ga je ženska! To je, to je!!

Zunaj je zavijala še vedno burja in zdelo se je, da glasneje kakor prej. Noč je bila svetla in bela, kar so nesle oči. In nikjer človeka; samo tam onstran hiš črna senca sredi snežne beline, plaha gozdna žival, ki tava gladna za hrano. Na steni je zdrknilo v uri kolesje in bitje je pričelo zvoniti.

Zdravnik se je premaknil na stolu, se sklonil zopet nad papirje in ponovil: „To je, to je!“

Čital je: „Vzel sem si ženo, ker sem jo imel rad. Niso bile moje želje, da bi umrl brez otrok, brez svojcev. Rad bi bil videl svojega sina in svojo hčer, rad bi se bil igral z njima — otrokoma, in hotel bi gledati oba takrat, ko bi zrastle v dva krepka, življenja zmožna človeka. Zasadil bi jima svoje nauke v srce in tako ne bi nikoli umrl, ampak živel v njih in njihovih potomcih...“

Zdravniku je odpadla prejšnja misel in nekak žalost, a mogočen zanos ga je preplavil.

Bilo mu je, kakor da bi gledal v obtrganih in neenakih papirjih senco nečesa velikega, ki stoji visoko nad njim in nad vsemi rojaki. Zdaj je že daleč stran, že zamujeno, samo še senca leži na mizi, samo še slutnja, ki hladno sope iz mrzlih listov.

Vstal je in hodil po sobi. Čutil je, da bi on sam mogel nekaj storiti in preprečiti tako nenadno smrt, da bi bil za to skrajni čas, ker je sramotno, nevredno naroda. Ali kakor je čustvo rastlo, tako je zopet padalo. Življenje je teklo po široki in prostrani cesti, a siromašni pogreb se je vil v jarku. Brez zvonov, brez vencev, brez žalnega petja, prav tiho, kakor vozijo v zemski dom reveže.

III.

Drugi dan so slikarja pokopali. Zvoniti je prepovedal župnik, jama je zijala iz neposvečenega kota in za pogrebom je šel zdravnik in njegov voznik.

Drugo jutro na vse zgodaj so drčale sani proti mestu. Komaj se je bila pričela tema rdečiti in niti vrane še niso bile priletele iz gozda. Vse naokrog se je razprostirala neskončna bela ravan in siva kača, ki se je vila po njej in se nekje spredaj navidez zapikala vanjo, je bila trda in malo izvožena cesta.

Ko sta se vozila tako že uro daleč, je voznik nenadoma pridržal konje, da so se visoko vzpeli, in kričal: „Hop, hop! Ali si gluha, prokleta...?“

„Kdo je, kdo je to?“ — je zaklical zdravnik in vstal v saneh.

„Ho!“ se je oglasila suha, sloka ženska, ki je gazila moško v visoki in nenačeti sneg, da bi se ognila sanem. „Jaz, jaz! Potovka!“

„Glej jo!“ se je začudil zdravnik. „Ti si! A kam?“

„V Lukavico, gospod! Še sedem ur imam!“

„Prisedi, prisedi! Lahko se pelješ z nama!“

„Ne, ne!“ je rekla. „Vozita v božjem imenu, v božjem imenu!“

Konji so zazvončkali, sani so se zganile in ženska je zdrknila mimo kakor brzojavni drogi in sivi kantoni, ki so gledali v sivih kučmah z desne in leve.

Zdaj so priletele iz gozda sem vrane, krožile v jati po zraku in rezko kričale.

Mraz je postajal hujši.

JURČIČEV „IVAN ERAZEM TATENBAH“.

V Jurčičevi številki „Slovana“ (l. 1911, št. 10) nam pripoveduje dr. Josip Vošnjak, kdaj si je ogledal Jurčič del krajevnega ozadja svojega zgodovinskega romana „iz sedemnajstega veka slovenske zgodovine“ in se spoznal z modelom „ljubezenske intrige“ romana, ki ga je priobčil v listkih „Slovenskega Naroda“ za l. 1873. Razen prvih poglavij je pisal vsa sproti za vsako številko, kar bi posneli iz zgradbe romana, če bi nam tudi ne bil povedal tega Vošnjak. Da ni veselilo to delo Jurčiča, nam je razumljivo, kakor nam je umljiv tudi njegov radostni vzklík: „Konec!“, ko je dovršil spis.

V Mariboru je dobil Jurčič v roke knjižico „Marburger Taschenbuch für Geschichte, Landes- und Sagenkunde der Steiermark und der an dieselben grenzenden Länder. Von Dr. Rudolf Gustav Puff, Dritter Jahrgang. Graz, 1859. Druck und Papier von A. Leykam's Erben“, kjer je natisnjen na str. 168—204 Puffov spis „Beiträge zur Kenntniß des Verschwörungsprozesses der Grafen Tattenbach, Zriny, Frangipani u. s. w. im Jahre 1670.“ Ta članek je zbudil v Jurčiču misel, obdelati omenjeno zaroto v obliki povesti ali romana. Snov sama na sebi je za romanopisca zelo hvaležna, a Jurčič je imel takrat premalo časa, da bi se poglobil vanjo. Zato je pisal tako, da je imel pri pisanju „Ivana Erazma Tatenbaha“ vedno pred seboj odprtega Puffa, t. j.: snov, ki jo nudi Puff, tvori več kot ogrodje romana, kajti Jurčič jo je premalo osvetlil z zarjo svoje pesniške domišljije. O tem mislim na drugem mestu posebej govoriti, tu hočem le pokazati, kako tesno se naslanja Jurčič v vsem na Puffa. Kar omenja zgodovinskih dogodkov, o katerih ne govori Puff, je poznal Jurčič morda iz šole, našel jih je pa lahko v vsaki zgodovinski knjigi.

„Ljubezensko intrigo“ in, kar je ž njo v zvezi, mu je podal Puff sam, ki piše, da je bil ujet Tattenbach „v Graškem gradu vor der Rathsstube“ od Tomaža Sahiera »von der Windmühlen«,

podpolkovnika Jaques Gerardovih (zdaj Liechtensteinovih) dragoncev, potem ko ga je bil opozoril na nevarnost konjar Rudolfa. Katastrofo je pospešila Tattenbachova znana omahljivost in nespametnost. Svojega najljubšega služabnika Riebla (kakor pravijo nekateri, po rodu Laha), s katerim se je bil sprl »einer profanen Liebe wegen«, je dal prijeti in zapreti pod pretvezo, da ga je hudo ogoljufal pri oskrbi gozdov s tem, da je sekal in prodajal les na svojo roko, podpiral lovske tatove in sam lovil. Ko si je pa stvar dobro premislil, se mu je zdelo dobro, delati na to, da so izpustili po njegovem vplivu »seinen nur zu vertrauten Diener« brez tožbe in zaslišanja. A Riebl je bil že poln najbridkejše osvete. Lepo in le prenatanko je prepisal »ligo« in dal izvirnik Jakobu Kodru, mariborskemu mestnemu pisarju, ki se ni obotavljal, vročiti jo deželnemu profosu Juriju Francu »von der Will«. Ta jo je poslal 10. marca 1670. ministru knezu Lobkovicu, ki pa je bil deloma že dobro poučen o rovarjenju zarotnikov »durch den Dolmetsch der Pforte, Herrn Panagiotti«. Tattenbach se je izražal na Spodnjem Štajerskem o bližnjem preobratu tako odkrito in neprevidno, da se je čutil »der Cillier Bannrichter Paul Schatz«¹⁾ dolžnega, poročati o tem takoj v Gradec predsedniku grofu Breunerju...

Dalje poroča Puff o zbiranju zarotniških čet v Čakovcu, o pohodih Zrinskega konjenikov po Spodnjem Štajerskem, o Tattenbachovem oboževanju in o tem, da je hotel spraviti v Gradec celo vrsto pokritih tovornih voz, češ, da mora spraviti na varno zaradi klateče se sodrge zaklade svojih spodnještajerskih posestev, in da je hotel skriti četo Bošnjakov v svojem stanovanju »am Lugeck«. Na tovornih vozeh so name-ravali skriti Bošnjake. Pri »Železnih vratih« v Gradcu bi se slučajno zlomilo kolo, med popravljanjem bi pobili Bošnjaki stražo vrat, vdrli združeni s svojimi tovariši v mesto in presenetili

¹⁾ Tu je pri Puffu tiskovna napaka. Pozneje ima „Paul Achaz“.

»den Schloßberg durch den geheimen Gang von der Burg«. Tattenbach je kupil za 10.000 gld. tudi »die Herrschaft Freistein bei Pulsgau, dort hat er am Dreikönigstage ein Fest gegeben, und über sich und seine Zukunft einen so prahlerischen Unsinn geredet, daß nach seiner Verhaftung die als Zeugen jenes Gespräches berufenen Herren Wolf-Christofer, Christian von Führenberg und Sigmund Friedrich von Grottenau in ihren Aussagen ihn förmlich der Narrheit beschuldigten«. Toda vlada mu je poslala gosta-ogleduha, majorja Losensteina, medtem ko so pazili na zarotniško gibanje na Hrvaškem zagrebški frančiškani.

Tudi mariborskega meščana Paumgartnerja omenja Puff. Kakor tega, tako je prevzel Jurčič tudi ostale v romanu nastopajoče osebe iz Puffa, pri katerem ne manjka niti coprnica na Ptujskem Polju, niti ukaz, naj jo poišče sodnik Pavel Ahac, s katerim poveljem je sklenil Jurčič svoj roman.

Pa ne le imen oseb, ampak tudi njihovo oznako je prevzel Jurčič od Puffa. Ta-le označuje n. pr. Tattenbacha tako: »Er war ein Mann von großer Eitelkeit, mehr als kindischem Wankelmuth, feig in hohem Grade, äußerst genuß- und lebenssüchtig.« Kot dokaz za nazadnje omenjeno Tattenbachovo lastnost navaja Puff od Tattenbacha »in sehr frivolen Reimen« spisan »Faschingsbüchel«, katerega je hranila dolgo časa na graščini Račje rodovina Rainer »von Lindenbüchel«. Frangipanija imenuje Puff »divjega, neugnanega in vladeželjnega, ki ga je navajala zaman k dobremu njegova blaga gospa Julija de Nero«. Tattenbachovo soprogo nam slika Puff kot milo, lepo raslo, visoko, blede, od tuge uničeno, duhovito, ljubeznivo, čednostno, a na strani svojega razposajenega moža nesrečno ženo plemenitega mišljenja. Njen mož se je zaljubil namreč goreče v Gradcu, ko se je poklonilo plemstvo in ljudstvo l. 1660. Leopoldu I., dve leti po svoji poroki v »duhovito, pa prenapeto grofico Zriny, rojeno Frangipani«, ki mu je vračala ljubezen z enakim ognjem, kar se je pokazalo kmalu potem pri nekem obisku podvzetne dame v Račjem.

Izmed oseb, ki ne pripadajo k visokemu plemstvu, omenjam zaradi primere z Jurčičem Puffovo oznako Rudolfija: »Bil je Lah, velik in lep, fino izobražen, prekanjen, nezvest, zgovoren, drzen in pogumen, maščevalen, nenavadno strasten, kar ga je edino vezalo na sicer od njega zaničevanega Tattenbacha. Zrinyja, čigar desna roka je bil, je imel popolnoma v oblasti...«

Ko bi hotel naštetati vse paralele med Jurčičem in Puffom, bi moral prepisati malo da ne vsega Puffa. Na zelo mnogih mestih je predstavljal Jurčič skoro dobesedno iz njega. Za zgled samo eno mesto! Puff piše: »Hier, einige Tage vor seiner Hinrichtung, tauschten sie die Rollen, die Gräfin (sc. Zriny) wurde schwach und tröstlos, Tattenbach aber ging gefaßt seinem Lose entgegen«, Jurčič pa: »Menjala sta v tem žalostnem hipu ulogi: ona prej vselej srčna, zdaj vsa potrta — on prej omahljiv, zdaj odločen in nobene pogibelji znajoč.« Celo pri opisih krajev, ki jih je Jurčič sam videl, se je oziral na Puffa, n. pr. »Račje... samo z močvirjem okoli le nekoliko zavarovan (grad)« — »Kranichsfeld, das ganz vom Wasser umgeben«...

Da je delal Jurčič z veliko naglico, nam pričajo tudi čisto zunanji znaki, n. pr.: Tattenbach je pri Jurčiču sedemintrideset let star, ko je bil usmrčen (l./XII. 1671.), a v drugem poglavju pravi pisatelj, da je bil star »l. 1660. ob sijajni priliki, ko so velikaši in ljudstvo cesarju Leopoldu I. v Nemškem Gradcu prisezali vernost in zvestobo...«, stoprav devetnajst let, a bil uže dve leti oženjen z Ano Terezijo grofico Forgačevo«, medtem ko navaja Puff kot Tattenbachov rojstni dan 3. februar 1631. l. Jurčič je zamenjal v naglici Tattenbacha z bratom grofice Zrinyjeve, o katerem je čital pri Puffu: »Der Bruder der Gräfin Zriny, Christof Graf Frangipani von Tersaz, machte sich bei derselben Erbhuldigung in Graz 1660 als neunzehnjähriger Jüngling durch seine wilde, feurige Beredsamkeit und sein steifes Festhalten an alten starren Formen eingebildeter Rechte auffallend.«

BULBENKO TARASOVIČ:

MOČ.

Hrepenenje mi srce mori,
volja, moč mi v prsih orje,
le zvečer napade me obup:
Nedosežno je obzorje.

Rad pokazal ženi bi morjé:
Ali vidiš, kje so meje?
Kje na zemlji je doma gorje,
ali veš, kje groza veje?

A sinoči v njenih sem očeh
strah zrl, ki me trdo gleda:
Ali dosti silen si v močeh,
ali te ne zmaga beda?

PLANINA PRENJ: PLANINKE V TISOVICI.

JOSIP PREMK:

NA RAZPOTJU.

Vlak se je nekoliko zakasnil,“ je zamrmral gospod Jakob in pogledal gospo Koširjevo, ki je sedela ob drugem koncu belopogrnjene mize in točila iz samovara čaj, ki je prijetno vonjal po sobi. „In to ravno nocoj,“ je dodal in se pogladil po široki, svetli pleši, nato pa segel po skodelici in jo previdno nesel k ustnicam.

Gospa Koširjeva je pogledala na stensko uro, ki je kazala deset minut čez osem, in je skimala, da ji je zdrknil pramen že nekoliko csivelih las na visoko, lahno nagubano čelo.

„Vsak čas mora biti tukaj!“

Nato je položila suhljato, ozko roko po belem prtju in se zagledala v okno, ki je bilo do polovice zagnjeno z dolgo, skoro prozorno gardino.

Luč, ki je visea precej visoko pod dolgočasno poslikanim stropom, ji je svetila naravnost v obraz, da je bil videti še bolj rumen in star, nego je bil v resnici; in kakor da je videla to neprijetno barvo svojega obraza tudi ona sama,

je namignila hčeri Dori in pokazala s pogledom tja v temnejši kot k peči, kamor je lila svetloba le skozi zelenkast senčnik.

„Počasi,“ je dejala, ko je Dora pristopila, da jo popelje v širokem stolu tja k peči — „menda je zunaj slabo vreme, moje noge so kakor obdane z žerjavico.“

Dora je pokimala in jo odpeljala skoro neslišno; samo včasi, če se je mati na stolu zganila, so zaječala in zaškripala mala kolesca, kar je gospo Koširjevo vedno strašno ujezilo.

„Trinajst minut čez osem,“ je zopet zamrmral gospod Jakob in si obrisal potno lice, okroglo in rdeče kakor zrelo jabolko. Dora je prisedla zopet k mizi in sklonila svetlolaso glavo nizko nad šivanje, dočim je pogled gospe Koširjeve počival nepremično na vratih, kakor da vsak hip nekoga pričakuje . . .

Gospod Jakob je pokašljeval in srebal glasno iz skodelice, kakor da hoče premotiti ta molk, ki je nastal v sobi, pa se mu ni odzvala

niti gospa Koširjeva, niti Dora, da je naposled zazeljal in skoro nevoljno našobil svoje precej debele ustnice, in tudi gubice na čelu so se mu zožile, kakor vedno, kadar mu ni bilo kaj po volji . . .

„Kaj pa, ko bi nocoj še ne prišla?“ se je naenkrat domislil in se ozrl s svojimi malimi, krmežljivimi očmi pozorno preko mize.

Dora je povzdignila glavo in njene velike, rjave oči so nekoliko oživele.

„Saj je vendar pisala, da pride.“

Tudi gospa Koširjeva je okrenila glavo proti mizi in stisnila obrvi v ostro črto, kakor da je povedal gospod Jakob kaj neprijetnega . . .

Kolesce v stenski uri je zdrknilo in takoj nato je udarilo kladvece na hreščečo struno.

„Četrta na devet,“ je zamrmrala gospa Koširjeva in se zopet ozrla na vrata, in tudi Dora je povzdignila svoje goste obrvi in pogledala gospoda Jakoba, ki je mencal s palcem in kazalcem po črnikasti tobačnici in nato ponjuhal glasno in zateglo.

„Ta preklicani nahod!“

Hip nato je stopil nenadoma k oknu. Gospa Koširjeva, ki se je ozirala po njem z nekim skrivnostnim zadovoljstvom — celo okrog osinjelih ustnic ji je igralo nekaj kakor lahen, tih nasmech — ni mogla videti njegovega obraza, ker je stopil čisto za gardino. Toda vedela je, kaj se godi v njegovi duši, saj se mu je tresla še desnica, ki jo je držal ob boku.

A njegove nemirne oči so iskale zaman: mrtva in tiha je ležala spodaj ulica, kupi snega so še svetili v blede svetlobi zaspanobrelčih kandelabrov in le tu pa tam je hušnila ob zidu nerazločna senca in kmalu zopet izginila . . . Visoko gori nad nasprotno hišo se je jasno odražal od snežene strehe kos modrega neba, pet belih zvezd je gledalo naravnost v Jakobov obraz in tam zadaj nekje je moral potovati mesec, kajti hiša je metala čez cesto široko senco.

„Ali sneži?“ je povprašala gospa Koširjeva in ves obraz jo je izdajal, da se zelo dolgočasi.

In gospa Koširjeva je videla čisto razločno, da mu vztrepetava spodnja ustnica in je razlita čez ves njegov obraz neka tiha bojazen, ki ji skoro ni vedela vzroka, zakaj še nikoli se ni zgodilo, da bi Gizela ne prišla, če je pisala, da pride; in gospod Jakob jo je pričakoval vedno zelo vesele volje: na vse načine si je prizadeval, da bi prikričal, česar ni mogel . . . in čim bolj se je trudil, da bi bil miren in resen, tem nerodnejši je bil, kar ga je spravilo čisto v zadrego, da je

zardel kakor otrok. In gospa Koširjeva je upala vsakikrat, kadar je prišla Gizela, da se je zgodilo to le o Božiču in Veliki noči, da se ji naposled vendar izpolni največja želja, a se je vedno varala . . . Gizela je prišla, ostala doma par dni in odšla potem zopet na svojo službo, gospod Jakob pa je molčal in ni ponovil nikoli več tiste besede, ki jo je izrekel pred petimi leti . . . Če so sedeli skupaj za mizo, jo je gledal venomer, da je Gizela često nevoljno povesila oči, govoril je raztreseno in umolknil včasih sredi govora, naposled pa se naglo poslovil in odšel v svojo sobo, kjer so se čuli njegovi koraki še pozno v noč . . . In molčala je tudi Gizela, kakor da je pozabila popolnoma na tisti davni dogodek, pripovedovala je o svojem službovanju, o ljudeh, med katerimi živi, in o vsem mogočem, kar pač doživi poštna ekspeditorica na deželi. In pripovedovala je včasih tudi o dolgočasju in puščobi, o trpljenju in težavah, pa tiho, mirno, kakor da je že vse za njo, samo v spominih še . . . in živi sedaj vse lepše življenje. Včasih je iztegnila suhljato roko, da je pogled gospoda Jakoba nekako sočutno obstal na njenih drobnih, suhih prstih . . . pogledala v tla in se za hip zamislila . . . Ob takih trenutkih se je zasmilila gospe Koširjevi globoko v srce, kajti ves njen obraz je govoril jasno, da je njena pot žalostna in težka . . . Pa kaj! Tam nasproti je sedel gospod Jakob in se ni nanj niti ozrla, ko ji je vendar govoril vsak njegov pogled, da misli še vedno kakor pred petimi leti in bi jo sprejel takoj z odprtimi rokami . . . In ne samo pogledi, celo vsaka kretnja ga je izdajala, da je v njeni bližini kakor plah otrok, da si je baš isto leto izpolnil petdeseto leto. A tudi Gizela se je že bližala tridesetim in posebno zadnji dve leti je njen obraz zelo upadel. Ustnice so ji nekako splahnele, da se je videlo, kakor da so ji zobje nekoliko izstopili, in oči so dobile neki moten in truden sijaj. Koža v obrazu ji je lahno porumenela, okrog oči so se ji pojavile majhne, komaj vidne pege in kadar je povzdignila obrvi, se je videlo, da se je čelo že privadilo gubam, ki so jo izdajale — če je bil njen obraz videti žalosten — še za starejšo. Od svoje dve leti mlajše sestre Dore je bila po obrazu starejša za deset let. Gospa Koširjeva je sicer vedela, kaj je zapisalo v njen obraz to zgodnjo starost, a kadarkoli je premišljevala, kako bi ji odpomogla in olajšala to težko življenje, je prišla končno vedno do iste misli, ki so se sukale vse okrog gospoda Jakoba. Kajti poznala je Gizelo in je vedela, da bi se raje zgrudila onemogla in brez moči, nego

odtegnila svoji bolni in hromi materi tisto podporo, ki jo je pošiljala od svoje skromne plače redno vsak mesec. In ista ljubezen jo je vezala tudi na mlajšo sestro Doro, ki bi morala pač šivati potem vse dni in noči, če bi hotela preživeti sebe in mater, česar pa bi gotovo ne zmogla, ker že sedaj je bil njen obraz tako droben in bleđ, kakor jetičnih bolnikov. Kajti poleg neznatne pokojnine, ki jo je imela po svojem umrlem možu, ni imela razen stanarine, ki jo je plačeval gospod Jakob, gospa Koširjeva nikakih večjih dohodkov. Gospod Jakob je sicer že parkrat govoril o svoji prenizki stanarini, a gospa Koširjeva ni hotela razumeti njegovih namigavanj, dasi je vedela, da bi ga naravnost razveselila, če bi sprejela kako preplačilo. Saj je moral vedeti tudi on, kaj je nakopalo Gizeli tako zgodnjo starost in kaj je izpilo vso zdravo rdečico tudi iz Dorinega mladega obraza. Ali gospa Koširjeva je čutila, da bi ranilo tako ponižanje Gizelo bolj nego njo samo, in je upala edino, da morda še pride trenotek, ko se Gizela premisli... Ali to upanje je bilo zelo plaho in majhno, kajti Gizela je vztrajala in ni imela za gospoda Jakoba niti enega prijaznega pogleda, kaj šele, da bi mu kdaj podala svojo roko...

In vendar bi živela ob njegovi strani tako brezskrbno življenje — je pomislila gospa Ko-

širjeva tudi tistikrat, ko je stopil gospod Jakob od okna in se zagledal v tla, kakor da si ne upa ozreti v njen obraz.

Tistikrat je zapel zunaj na hodniku zvonček in vsi trije so se spogledeli kakor na povelje.

„Saj sem dejala, da pride,“ je dejala gospa Koširjeva, ko je Dora že odhitela na hodnik, od koder se je hip na to začul Gizelin glas.

Ko je vstopila, je pozdravila mater z veselimi nasmehom, da se je gospa Koširjeva skoro začudila: že dolgo ni videla v njenem obrazu tistih lahkih, skoro brezskrbnih potez in tudi ko ji je podala roko, je izpregovorila z glasom kakor včasih pred leti...

„Vlak se je zakasnil!“

Nato je odložila mantiljo in mimogrede odzdravila tudi gospodu Jakobu, ki se je nerodno poklonil in stal še vedno sredi sobe, kakor da si ne upa nazaj k mizi.

Dora je zakurila v samovar, a ko je zabrenčal višnjevi plamenček okrog pločevinastega lončka, se je Gizela naglo okrenila in zamahnila z roko.

„Zaradi mene ni potreba —“

„No, no,“ je zajecjal gospod Jakob — „zunaj je mraz in čašica čaja,“ — nato je nena-

KOLIBE NA PRENJU.

doma umolknil, kakor da si ne upa govoriti dalje.

Gizela ga je pogledala molče in sedla nato k mizi, njen obraz pa je postal naenkrat hladen in dolgočasen.

„Ali veste, kakšen dan je danes?“ je izpregovorila potem nenadoma in se ozrla proti materi.

Gospa Koširjeva jo je pogledala in prvi hip ni odgovorila, kakor da premišljuje in išče v spominih kakega dogodka, ki bi bil v zvezi s tem dnevom, naposled pa je počasi odkimala. Tudi Dora je izkušala uganiti Gizeline misli, kakor so jo izdajale resne in zamišljene oči, pa se menda ni domislila ničesar; samo gospod Jakob je dvakrat zapored naglo pokimal, kakor da se pogovarja sam s seboj, nato pa je pogledal Gizelo in gospo Koširjevo in dejal počasi in nekako negotovo:

„Če se ne motim ... je bilo pred desetimi leti ... to se pravi — deset let je, kakor sem ravno snoči računal, odkar ste odšli od doma — to se pravi — na službo. Menda se ne motim ...“

Gizela ga je pogledala skoro začudeno in mu je pritrdila:

„Uganili ste; kdo bi si mislil, da mislite na take stvari ...“

Okrog suhih ustnic gospe Koširjeve se je pojavil zadovoljen nasmeh, gospod Jakob pa je stopil samo korak bliže k mizi in je prikimal:

„No, da! Kako bi ne mislil, ko se še tako natanko spominjam!“

„Res?“ je povzela Dora in se sklonila proti njemu. „No, povejte vendar, jaz se tako slabo spominjam! Ali sedite vendar!“

Gospod Jakob je sedel na drugi konec mize in gladil zdaj svoje okroglo koleno, zdaj namizni prt in videlo se je, da je v zadregi in ne ve, kako bi pričel ...

„Moj Bog, kako naglo minejo leta,“ je zavzdihnila gospa Koširjeva in naslonila glavo v dlan, da je stol žalostno zaškripal. „Že deset let, pa se mi zdi, ako pomislim — da se je zgodilo šele pred kratkim ... Ni čudno, da se človek tako hitro postara ...“

Gizela je povzdignila goste, svetle obrvi in za hip je obstal njen pogled nekako zamišljeno na obrazu gospoda Jakoba, nato pa je stisnila ustnice in pomežiknila, kakor da hoče zatreti v duši kak neljub spomin ali pregnati kako neprijetno misel ...

„Celo meni se zdi,“ je povzela po kratkem molku — „da je minilo naglo, dasi se mi je zdel marsikak dan dolg ko cela večnost. Pa človek se navadi in postane kakor stroj —“

„Čudno,“ je skimal gospod Jakob in jo pogledal sočutno, a Gizela ni videla njegovega toplega pogleda, ker je strmela pred se, kakor da so ji kanili v dušo bogve kako žalostni spomini. Tudi obraz ji je lahno pobledel in ustnice so se ji stresle, njena roka pa je mrtvo počivala na mizi.

„Nikoli mi ni bilo žal, da sem ti odsvetovala mojo pot,“ se je izpovedala naenkrat odkritosrčno in sklonila glavo počasi proti sestri Dori.

Dora se ji je zahvalila s tihim vdanim pogledom, nato je segla po skodelicah, ki so stale na kraju mize, in je nalila čaj, ki je prijetno zavonjal po vsej sobi.

„Torej nisi zadovoljna, kakor se mi zdi,“ je izpregovorila gospa Koširjeva z očitnim namenom, napeljati pogovor na njeno bodočnost.

Gizela je segla po skodelici in jo previdno nesla k ustnicam, nato pa se je obrnila proti sestri Dori, kakor da je preslišala materino vprašanje.

„Pa kako, da nisi prišla na kolodvor?“ — Še ozirala sem se in se bala, da sem te morda izgrešila.“

„Ker si pisala, da ne veš gotovo, če prideš —“

„Da, da, saj tudi nisem vedela,“ jo je prekinila Gizela in pobobnala lahno s prsti po mizi. „Sicer pa sem imela kljub temu družbo do večnih vrat.“

Gospod Jakob jo je pogledal pozorno, a takoj zopet umaknil pogled, da se je Gizela skoro nasmehnila, nato pa je položila roke v naročje in pričela živahno, kakor je niso slišali že dolgo ...

„Da in še prav zanimivo družbo! Čudno! Človek sreča včasih osebo, ki mu postane naenkrat ljuba, kakor da jo pozna že od bogve kdaj... Še zdaj pravzaprav ne vem natanko, kaj je njen soprog, dasi mi je pripovedovala o svojem življenju vso pot in ves čas v vlaku. Po par besedah sva postala tako odkritosrčni in zaupljivi druga do druge, da sem se na tistem sama čudila, kako da mi toliko zaupa ... No, menda je bil glavni vzrok, ker je tudi ona službovala par let kot poštarica na deželi in ker je bilo njeno življenje precej slično mojemu. — Večerov sem se bala najbolj — mi je pripovedovala — tistih pustih zimskih večerov, ko ni hotela k meni niti ena vesela misel ... Pa kako tudi! Temna in neznana je ležala pred menoj moja bodočnost in kadarkoli sem pomislila nanjo, sem se zbala lastnega življenja. Koliko časa še po tej pusti in dolgočasni poti? To vprašanje me je mučilo noč in dan. Ne da bi se bala dela, ravno nasprotno:

MELITA ROJIC: ŠTUDIJA.

11
Biblioteca
Ljubljana

edino v delu sem našla uteho, a ko sem končala, ko sem zaprla urad in je prišel večer, so prišle k meni vasovat vse najžalostnejše misli... Vi me menda razumete, ker ste gotovo doživeli take trenutke že sami; ako jih pa še niste, jih pričakujte, zakaj z največjo silo udarjajo ob dušo takrat, ko se poslavlja mladost! Takrat je ženska slaba, skoro bi rekla, nekako bolna, vsaj z menoj se je godilo tako. S strahom sem opazovala svoj obraz, tem starejši se mi je zdel! A kaj, ko bi prišla le starost, le nagrbljena koža in motne oči! Vse moje misli so se motale edino okrog nečesa, kar sem v mladosti zgrešila in zamudila in česar mi sedaj ne bo mogoče več doseči... Svoje življenje sem videla pred seboj tako brezplodno, pusto in brezpomembno, da se mi je v dušo zastudilo vse, kar me je vezalo na tisto suhoparno službo. In naenkrat se mi je zbudilo v srcu vroče hrepenenje, da bi začela živeti drugo, jasnejše in veselejše življenje, pa naj že bo kakršnokoli, samo da bi imelo ob koncu svojih dni miren in tih pristan. Pričela sem premišljevati vse od konca do kraja, kako bi se rešila in odtrgala za vedno od tistega življenja, ki mi je izpilo veselje do vsega, kar sem kdaj nosila v duši velikega in lepega, in naposled sem spoznala in začutila, da sem popolnoma izgrešila svoj pravi cilj. Ves tisti smešni ponos, da hočem biti odvisna edino sama od sebe, da se hočem preživljati sama in kljubovati življenju in vsem težkočam, vse se mi je zazdelo tako otročje in smešno, kakor je pač smešna in otročja vsaka ženska, ki govori o nekaki oblasti, ko začuti prej ali slej, da ni v njej tiste moči, ki bi jo iztrgala naturnemu zakonu odvisnosti in slabosti... Vse to sem začutila in priznala s toliko silo, s kolikršno sem nekdanj zanimala. Ves tisti priučen ponos je izginil v meni kakor izhlapina, uklonila sem se in ker moj obraz tudi ni bil več kakor osemnajstletnih deklet, sem se ob prvi priložnosti poročila z uradnikom, ki je sicer od mene starejši dobrih deset let, pa če bi bil tudi petnajst, bi gotovo ne pomišljala. In storila sem prav! V nas samih je nagon in zakon, da iščemo pomoči in zavetja pri njih, ki so duševno in telesno močnejši. Vi se morda s tem ne strinjate, ker danes še lahko rečete, da se preživljate sami in ste od moških popolnoma neodvisni, a da je ta kruh grenak, mi boste priznali in če bi vas prашala čez par let, bi mi dejali, da se vam naravnost stidi! Da, da, to so leta, ko se je treba odločiti, to je čas, ko stojite na razpotju, kakor sem stala jaz. In izbirati ni težko! Vsaj zame ni

bilo in nikoli se še nisem kesala, da sem se odločila tako. Seveda so zopet ljudje, ki bi se jim zdelo to smešno, a taki gotovo ne poznajo poti, ki sem jo hodila jaz in jo hodite vi."

Gizela je nekoliko umolknila, kakor da se hoče oddahnuti, nato se je obrnila k gospodu Jakobu, ki jo je gledal nepremično, in ga pogledala strogo, kakor da mu hoče videti v dušo, in je nadaljevala nekoliko tiše:

"Med takim pripovedovanjem je vlak dospel v mesto, da skoro sama nisem vedela kdaj. Tudi tu v mestu sva imeli isto pot, ona pa je postala nekako tiha ali pa mi ni imela povedati ničesar več. Predno pa sva se ločili, sem ji morala obljubiti, da ji poročam včasih o svojem življenju, pa naj že bom kjerkoli. Tako imam novo znanko, ki je napeljala moje misli čisto na novo pot —"

Tu je Gizela nenadoma umolknila in lahko zamahnila z roko.

"Ah, kako sem danes vendar klepetava," je dodala in se ozrla po svoji sestri Dori. "Pa ti kaj povej, ki si v mestu med večnimi dogodki in novicami!"

Dora je pogledala mater, a gospa Koširjeva je zrla venomer na gospoda Jakoba, kakor da mu hoče nekaj skrivoma povedati... Ali gospod Jakob je bil slep za vse drugo, le Gizelini zgovornosti se ni mogel načuditi.

"In koliko časa ostaneš doma?" jo je vprašala Dora.

Gizela je skomignila z rameni.

Mati in Dora sta se spogledali in tudi gospod Jakob je visoko povzdignil obrvi.

"Pozno je," je dejal naposled in stopil proti oknu, kjer je stal njegov svečnik, a tisti hip se je Gizela dvignila in stopila proti njemu.

"Vam posvetim, ako že odhajate," je dejala in mu pogledala naravnost v oči.

Gospod Jakob je odprl usta in ni mogel samega začudenja izpregovoriti nobene besede. Nato se je nerodno sklonil nad njeno roko in jo boječe poljubil.

"Kako ste — — postrežljivi — — kako ste dobri — — gospodična Gizela — — je izjecal, a Gizela mu je samo smehljuje pokimala in stopila s prižgano svečo proti vratom.

Gospod Jakob je stopal za njo in stresal z glavo, ustnice so mu lezle v nasmeh in ves obraz se mu je svetil, kakor da stopa v paradiž...

"No, vendar —" je dejala gospa Koširjeva komaj slišno. Dora pa je stala sredi sobe in je majala z glavo, kakor da ne more in ne more verjeti...

„MODERNA SRBSKA LIRIKA“.

„Matica Hrvatska“ je za l. 1911. izdala antologijo novejšje srbske lirike, ki jo je uredil belgrajski vseučiliški profesor, Bogdan Popović¹⁾, in tako smo tudi Slovenci v prijetni priliki, da se seznanimo s srbskim umetnim pesništvom. Urejena je ta antologija, kar poudarja urednik v predgovoru, od konca do kraja v cilju in po merilih čisto estetičnih. V tem se razlikuje od drugih enakih zbirk, n. pr. od slovenske antologije „Cvieća“, ki jo je tudi izdala „Matica Hrv.“ in ki jo je uredil dr. Ilešič po kulturnih ciljih in idejah slovenskega pesništva. Urednik srbske antologije pa se ni oziral na ono, kar bi bilo v novejši srbski liriki zanimivo za književnega ali kulturnega zgodovinarja, temveč je izbiral pesmi po njihovi lepoti. Ono, kar je karakteristično za gotovo dobo, je prišlo v zbirko samo tedaj, ako je bilo zaeno tudi lepo.

Urednik veli nadalje, da je držal vrlo visoko estetično merilo, po katerem je izbiral pesmi, in s tem pojasnjuje, zakaj nekateri pesniki „boljega glasa“ nikakor niso prišli v to zbirko. Priznati se mora, da je bil urednik Popović, ki je profesor primerjalne književnosti na belgrajskem vseučilišču, silno vesten in marljiv pri svojem poslu. Bil je minuciozno natančen, da so prišla pri tem njegova estetična načela do popolne veljave. Po mišljenju urednika Popovića je „pesništvo v stihu in sliku (rimi) — nekako čudna obrt, ki se gotovo v svoji celoti više ceni, nego zasluži. Pesnik ne misli po stvarnih asociacijah misli, reče „zrak“ (žarek), ko hoče reči „svetloba“, in potem mora reči „mrak“, — pisati v slogu, v katerem je komaj vsak četrti stih napisan zbog misli, a po trije stihi na štiri zato, da bi se skrila sled in upravičila rima, — in pisati tako skoz dolgi niz stihov, — in ves čas — je nenavaden posel in upravičen le tedaj, kadar je popolnoma uspel, kadar je sijajno šel od rok; potem se pozabijo vse malenkostne „prevare“, in pod vtiskom po-

slednjega uspeha, v sijajni in mnogobojni poeziji čitatelj, obvladan in pokoren, ne utegne zapaziti, koliko je na dnu takšnega posla nenaravnega in izumetničenega.“ — Tako misli o pesništvu Bogdan Popović, univerzitetni profesor.

V tej antologiji je zbrana srbska lirika od l. 1840. pa do današnjih dni, od Branka Radičevića do Jovana Ilića. Urednik piše: „Ta doba

KRSTO PAVLETIĆ.

naše lirike tvori zaokroženo organsko celoto, ki je ne bi bilo pravilno deliti. Puščajoč posebnje na strani, kaže naša lirika od Radičevića do današnjih dni — govoreč književno-zgodovinski — izredno pravilen, uprav tipičen razvoj originalnega lirskega cveta. Branko Radičević s svojim preprostim, „primitivnim“ pesništvom, s svojimi pol narodnimi, pol umetniškimi snovmi in dikcijo začena kolo, naslanjajoč se na lirsko narodno pesništvo. Tak je tipičen začetek vsakega originalnega lirskega pesništva v zgodovini književnosti. Za njim se javljajo pesniki z globljim

¹⁾ „Antologija novije srpske lirike“. (Matica Hrv.“ 1911. Str. XX + 212).

čuvstvom, močnejšim temperamentom, raznovrstnejšimi snovmi in z obliko, pretežno umetniško (Jakšić in Jovanović). Za njihovim pesništvo pride pesništvo, v katerem začenja preobvladovati domišljija, s pretežno slikovito dikcijo (Vojislav Ilić). Za tem pride pesništvo z najvišjo umetniško obliko in uglajenostjo, z retorskimi primesmi, pesništvo, pretežno stilistično, s polno in košato dikcijo, virtuosno pesništvo (Dučić, Šantić, Rakić). Slednjič vznemirjenost, iznurenost, gotova finejša in mirnejša čuvstva, ironija, pesimizem (z afirmacijo življenja), nekaj anarhije, familiarnost, preveč odkrite osebne izpovedi, v kaotični obliki, v nepravilnem in motnem slogu, često spletenem, „secesija“ in dekadentizem, ali s kalmi „prerojenja“ v sebi. To je večidel prihod primitivnika v visoko kulturno sredino in med visoke kulturne pridobitve — neobarbarizem. — Ista nepretrganost in pravilnost razvoja se opaza tudi v drugih posameznostih: Radičevićev stih je strogo pravilen, navadno kratek, je blizu muzičnim in plesnim narodnim ritmom in se razvija polagoma v široki, zgovorni, gostobesedni stih dvanajsterec. Vzporedno se javljajo „prenosi“ iz polstih v polstih, iz stiha v stih, iz kitice v kitico. Med pravilne stihe se začno mešati nepravilni stih, često nasprotnega ritma, v isti pesmi, dokler nazadnje ti prenosi in to mešanje raznorodnih stihov ne postane pravilno. Tako se je tudi rima iz svojih primitivnih, včasih samo asonujočih oblik razvila v polno, zvočno rimo naših poslednjih pesnikov. — Tako se navsezadnje v tej periodi tudi začenja vrsta tujih vplivov: Najprej vpliv geografski ali etnografski najbližjih književnosti, nemškega in (nekaj malega) madžarskega pesništva; nato ruskega (V. Ilić); nato francoskega (Dučić, Rakić); nazadnje angleškega (Sv. Štefanović). Z vsemi posameznostmi torej tvori ta doba posebno organsko zaokroženo in popolno celoto srbske lirike.

Urednik imenuje nadalje merila, po katerih je pesmi izbiral, in to so naslednja tri: Pesem mora biti čuvstvena, jasna in mora biti cela lepa.

„Antologija srbske lirike“ obsega sto petinšestdeset pesmi, ki jih je izbral urednik med sedem- do osem tisoč pesmimi od približno petdesetih pesnikov. S kako natančnostjo in vestnostjo je šel pri tem na delu, dokazuje to, da je v dvomljivih slučajih prečital pesem po tri- do štirikrat, včasih celo po pet- in šestkrat, kakor to sam poudarja v predgovoru.

Jaz moram reči, da me ni posebno očarala umetna srbska lirika. Mogoče sem imel o njej

previsoko mnenje, ker me je narodna lirika, zapisana od Vuka Karadžića, napolnila z neomejenim občudovanjem. Zame so se srbski liriki preveč oddaljili od narodne pesmi in s silo hoteli biti moderni. Šli so posnemati zapadno evropsko liriko, in tako je usahnil čisti in krasni rožni cvet srbske pesmi, ker je izgubil stik z rodno zemljo in ni mogel uspevati na tujih tleh pod mrzlimi zvezdami. Umetna srbska lirika je zame hladna, priučena in retorična. *Cv. Golar.*

* * *

Dà, prav je rekel Cvetko Golar: Branko in Zmaj tičita v narodni pesmi srbski, prvi je ko-

DINKO ŠIMUNOVIĆ.

maj vzrastel iz nje, drugi se je že daleč razvil. Najnovejša lirika srbska je čisto drugačna, nego je bila Brankova, je francoska ali angleška, sploh evropska.

Naravno, srbski pesniki imajo široko naobrazbo, francosko, angleško, nemško. S to naobrazbo pridejo v njih liriko tuji elementi. Seveda se morajo ti elementi prej ali slej zliti z domačimi.

Sploh pa se bo mogla lirika le do gotove meje in le v poedinih slučajih držati narodne

pesmi. Golarjeva slovenska lirika ostaje pri njej, Zupančičeva pa je prestopila te meje in Kettejevi soneti so daleč od slovenske narodne pesmi. To je naraven tek kulture.

Naj v sledečem v informacijo slovenskih čitateljev podrobneje karakteriziram srbske pesnike in njih dobe: V prvi dobi (1840—1880) mi stopajo v ospredje Branko Radičević, Zmaj Jovan Jovanović in Gjuro Jakšić. To je doba Prešernova in Jenkova.

Branko Radičević ljubi beli danek vince, kolo in svirca, pa sluti kratkost svojega življenja. Gjuro Jakšić sedi v krčmi, krepko pri natakariji pije ljubezen in smrt, iz ognja mu je lirika. Zmaj Jovan Jovanović dela gladke verze, seže više od Branka (zakaj človek kulture je), a ne tako globoko kakor Jakšić. Srbsko kolo, srbska zemlja, pa muslimanska kolerična duša Selim-bega je te prve skupine splošno obeležje.

Druga doba je od 1880 do 1900. Uvaja jo J. Dučić s širokim risanjem občutij in razpoloženj, včasih prav plastičnim. Ob morju, šele ob dubrovniškem vinu se mu razpojaše duša. M. Rakić ima takisto mehko občutje ter reminiscence na srednjeveško romantiko (kakor kak Schlegel navaja Izoldo in Tristana, vidi serenado in čuje violino na vrtu pod oknom). Najmočnejši je menda A. Šantić; še „letni časi“ se mu posrečijo. Melanholije in srednjeveških gosli pri njem ni. Vojislav Ilić opeva kakor pesnik renesanse Venerin kip in kvirita Tibula in korintsko hetero.

Prva skupina vidi solnce ali ga ima, druga ga išče. Zapad solnca, sence, blede sanje v mesečni samoti. Njih muza je (kakor pravi Dučić o svoji) „mirna kakor marmor, hladna kakor senca, blede, tiho devojčice, ki sniva.“ Čutijo se ti pesniki „deco tega stoletja“, ki jim drugi očitajo, da so nedostojni srbske zgodovine, da jih je zagrabila „zapadnjaška reka“, a oni govore z M. Rakićem, da je šele sedaj mogoča prava domovinska ljubezen, ko ima domovina že njih — kako bi bili mogli pred njimi gola polja in krši komu dati zavedno ljubav? Kakor Cankarjeva „Erotika“ in Zupančičeva „Čaša opojnosti“ itd. je ta doba.

Tretja doba (po 1900) je le energičnejši razvoj iz druge. Kot literaren in kulturni opozicionalec stoji v nje ospredju Milan Čurčin. Čurčin govori satiro zoper vso prejšnjo melanholijo, zoper vse, ki „umirajo“, zoper ves formalizem poezije, proti fraku in rokavicam, ironijo zoper narejeno žalost milih pesmi, realistično besedo proti obožavanju žensk kakor angelov, oholo-kulturno proti milemu narodu, ki ga mrzi;

edina nada morejo narodu biti oni, ti pesniki, ti „dobri sinovi“ njegovi.

Svetislav Stefanović je filozof, ki vidi v spolni družitvi božanstvo ustvarjanja in zato hoče „njej“ v imenu Večnega devišstvo vzeti. Čuti svojo dušo kot del velike prirode. Sanja pa v mistični megli in čuje zvoke Chopinove.

STJEPAN RADIĆ.

Poleg negativnega Čurčina, pozitivnega Stefanovića je značilen Sima Pandurović, ki pozdravlja „sumorno misel našega stoletja“: megleni pogled in blede oblak na čelu naših dam krijeta tajnost, ovelo hrepenenje in strast, ki je več ni. Zdi se, da nas, „trudno deco tega stoletja“, ne zanima več drugi in lepši spol, prišli smo pod vladno močnega suverena, alkohola, ki „topi živce in ruši nado na čisto ljubav bodočih časov“. Držeč se tradicij, morejo kvečjemu nedostojno uživati z ženskami, „kot žalostni očetje nemogoče dece“, le nadejajo se, da bodo mogli kdaj še normalno uživati, — to so oni, „po milosti božji otroci tega stoletja.“

Vso liriko označujeta uvodna in končna pesem Antalogije; v končni pravi lirik M. Jak-

šić: „Ako treba, da rodiš, zakaj si v skrbeh? Popek sam počti, kadar je čas blagoslovljen.“ V uvodni pa govori J. Dučić: Ne daj se motiti s težavami spoznanja in sveta! Ostanj na površju morja, kjer so pene! Snivaj samo, v srcu je ves svet — pa se ne brigaj za to, ali te kdo gleda in sluša ali ne.

V sledečem hočemo priobčiti nekaj zgledov iz te „Novejše srbske lirike“ :

I. 1840—1880.

BRANKO RADIČEVIĆ:

JADNA DRAGA.

Vetrić piri,
lipa miri (dehti)
kao i pre (prej)

Vrelo žubori,
po lisnoj gori
kao i pre.

Ja sam mlada,
ovde sada,
kao i pre.

Sunce bega,
al nema njega
kao pre!

Nema sunca milenog,
nema mog!

Oj večeri, o sladko čekanje,
o vi noći, moji beli dani,
o vi dani, a sa dva sunašca,
gde ste jako (sedaj), gde je zlato moje!...

ZMAJ JOVAN JOVANOVIĆ:

SELIM - BEG.

Nema take lule (pipe),
nema take bule (Turkinje)
u cara,

k'ošto (kakor) ima lulu,
k'ošto ima bulu
Selim - beg.

Al Selimu sada
iz careva grada
stiže (dospe) gost.

„Iz ovog pehara
pij u zdravlje cara,
Selime!“

Selim oči sklopi,
zlatan pehar popi
do kapi (kaplje).

Silno j' srce steg'o,
pa zamišljen leg'o
na dušek (blazinico).

Zapalio lulu,
poljubio bulu
pa — umro.

II. (1880—1900).

A. ŠANTIĆ:

MOJA NOĆI..

Moja noći, kada ćeš mi proći?
— Nikad!
Moja zoro, kada ćeš mi doći?
— Nikad!
Moja srećo, kad ćeš mi se javit?
— Nikad!
Moje nebo, kad ćeš mi zaplavit?
— Nikad!
Moja draga, kad će naši svati?
— Nikad!
Moja suzo, kada ćeš mi stati?
— Nikad!

A. ŠANTIĆ:

VEČE NA ŠKOLJU (OTOKU).

Pučina (morska gladina) plava
spava,
prohladni pada mrak.
Vrh hridi crne
trne
zadnji rumeni zrak.

I jeca zvono
bono,
po kršu dršće zvuk:
s uzdahom tuge
duge
ubogi moli puk.

Kleče mršave
glave,
pred likom Boga svog —
ištu. Al tamo,
samo
ćuti (molči) razpeti Bog.

I san sve bliže
stiže,
prohladni pada mrak.
Vrh hridi crne
trne
zadnji rumeni zrak.

M. ČURČIN:

NA STRANPUTICI.

Dodje t. zv. jesen,
t. j., stalo padati „žuto lišće“ itd.
Te skoro pod svakom granom
po jedan pesnik;
stoji i vidi,
gde „mre“ priroda, i pogreb joj prati!

I ja sam pokuš'o jednom
da pazim na pesniški usus:
da se svojski rastužim,
pa da procvilim u ritmu.

Al' odzgo vedro nebo,
a u meni nasmejana duša,
izsmejaše mi tugu,
te ni kraj najbolje volje
ne mogoh odkriti smrt
u prirodi.

Naprotiv, ja volim, kad pada lišće,
te u stotini boja,
od rvene do crno-mrke
pokrije tle;
a sunce na njega padne,
pa dotka čilim (preprogo).

MALA PRINCEZINJA.¹⁾

Mala princezinja, ki so ji lasje imeli barvo
mesečine, ki ji je pogled bil moder in ki ji je glas
imel vonj rumenih rož — mala princezinja je
trudna od življenja in je tužna.

Na svojih širokih marmornih terasah nad
morjem, poleg ogromnih vaz, kjer so mirno
umirale njene krizanteme, je na skrivnem pla-
kala v dolge motne večere. Nejasna nostalgija
in negotova tuga sta utrjavali njeno kri in njeno
telo, ki sta bila prav taka kakor kri in telo pri
lilijah.

In v toplih nočeh, ko je zrak poln zlatega
zvezdnatega prahu in ko na mračnih zidovih
spijo mirni pavi in ko vsi cvetovi odvarjajo svoja
srca, se je odvarjalo tudi srce male princezinje.
Zato so te noči bile tako polne tuge in toplote.

A ko je umrla, nečujno in mirno, kakor
so pomrle njene krizanteme, so dolgo s kate-
drale peli stari zvonovi, in glasovi teh zvonov
so bili mirni in svečani kakor glasovi davno po-
mrlih svečenikov.

¹⁾ Lirika v nevezani besedi. (Prevedeno).

MARA TAVČARJEVA:

NEVESTA.

Tam v skrinji tkanina je bela,
pripravljajo balo težkó,
tam v kleti je vince rumeno,
in sestre pogače pekó.

In venec poročni, deviški,
iz mirt in z zlatom pretkan,
zakaj si otožno, ti dekle,
saj vstaja tvoj vèliki dan!

Oj dekle, oj dekle, ne plakaj,
na venec cekin ti bom dal,
i meni i tebi na piru
bo godec poskočne igral.

SAMBOM:

SONET O CAPINU.

„V rokah usode drobna smo igrača,
nekoč dejal v obraz mi je capin,
„na vse strani v življenju nas obrača,
da vsakdo s srcem, polnim bolečin,

ves osivel v svoj rojstni kraj se vrača,
nesoč s seboj le žalosten spomin.
Živeti se na svetu ne izplača,
zakaj bi bal se grobnih jaz tišin . . .“

In jezno z nogo poteptal je črva.
Ko sreča ga gospa na poti prva,
roko iztegne, prosi jo za dar.

Capin, ki rešil črva je življenja,
umoril ni v prsih svojih hrepenenja:
s slastjo je vzel podarjeni — denar.

JAROMIR BORECKÝ.

V pesniški zbirki „Poetické besedy Mája“, ki jo izdaja češko pisateljsko društvo „Maj“ in ureja pesnik Jaroslav Vrchlický, je izšla nova zbirka pesmi Jaromira Boreckega pod naslovom „Zpěvy života“, po naše „Spevi življenja“.¹⁾ Jar. Borecký nam je znan, saj je izmed najmarljivejših čeških prevajalcev iz slovenščine. V „Slov. Přehledu“ je objavil prevode iz Levstika (Ubežni kralj), Gregorčiča, Aškerca, Ketteja in Zupančiča. Iz teh prevodov se vidi, da je pesnik mojster jezika. To prednost najdemo tudi v pričujoči zbirki, ki obsega na 95 str. pesmi iz zad-

ANTON KOVAČIČ.

nje dobe. Arne Novak pravi v „Čech. Lit. der Gegenw.“ o Boreckem, da je „čist umetnik, pač najpomembnejši med učenci Vrchlickega; francoska maxima „umetnost za umetnost“ se je pri njem popolnoma izpolnila. Njegovo prvo lirično

¹⁾ V Pragi, 1911.

delo „Rosa mystica“ (1891), ta nežni, dehteči sen boječe, razbolele pesniške duše, je otvorila novo romantiko na Češkem. Njegova vznesena gotika, zasanjana melanholijska sta bili merodajni za moderno češko liriko. V tem se Borecký ni oddaljil od svojega mojstra (Vrchlickega), kakor so to storili moderni, ampak se mu je v naslednjih letih še bolj približal.“ Tako A. Novak. Te besede veljajo tudi za pričujočo zbirko in posebno zadnji stavek se v polni meri potrjuje. Borecký je torej epigon, najodločnejši in najzvestejši epigon šole Vrchlickega. Epigonstvo ima svoje dobre in slabe strani: pri Boreckem dobre z veliko silo prevladujejo nad slabimi. Zato moramo pri njem tudi besedo epigon umeti v dobrem smislu. Borecký se odločno priznava k svoji šoli: napisal je (doslej morebiti najboljše) knjigo o delu in življenju Vrchlickega in se oglašja v svojem krogu v „Maju“ kot veren svečenik svetovne poezije. Izpremembe časov ga ne motijo; njegova umetnost je glasen odmev njegovega notranjega življenja.

„Spevi življenja“ so nadaljevanje „Pesnikovega kancionala“, katerega I. del nosi naslov „Láska“ (ljubezen). Ta prvi del „Kancionala“ je izšel l. 1905. Naša zbirka se deli v dva oddelka: Melanholijska in Spevi življenja. Pesnik jo posvečuje: Svoji ženi. „Melanholijska“ obsega „iztrgane liste iz romana zlomljenega življenja“ in se začne z „Odo melanholiji“, ki nam je takoj dokaz globokega čuvstva in mogočnega izraza. V „Odloučení“ vidimo razdvojeno pesniško dušo, ki stoji med kletvijo in molitvijo, toda

Modlitby se nedonesou vzhůru,
proklínat jsem — z bolu zapomněl.

Tako je vsa knjiga polna čiste lirike, v kateri odseva življenje pesnika; povsod vidimo učenca kozmopolitske šole. „V rozjímání“, nam pripoveduje pesnik sam o svojem življenju. V

„Somraki duše“ se odkriva notranja razdvojenost, verska negotovost, želja po miru v božanstvu; išče izhoda na iztoku pri Budi, v katolicizmu, toda „Izhod“ kaže, da ni rešitve:

Kaj more reči modrega ti vsa filozofija sveta,
le bujneje iz nje bodeči cvet melanholija se
razcveta,

Ali uteho eno in ene le skrivnosti
spoznanje da? Več potemni, ko razjasniti more,
Vse vrzi proč: le resignacija ostane
bolesti težkih folija. Ta stavek le ti reči more.

„Spevi življenja“ se začenjajo s pesmijo:
„Svoji zvezdi“, ki se je tekom časa izpremenila
in je iz Venere nastala Madona, kakor jo je naslikal Botticelli. V „Človeku“ podaja pesnik staro misel v novi krepki obliki: (Prost prevod)

V brazdi cvetka je cvetela,
gledala v neba višave —
ptice videla leteti —
k solncu je zahrepenela.

MARIJA SKALOVSKA:

LEPA VIDA.

(SPOMLADI 1911.)

Živel je človek, ki je imel bolno dušo. Ali je prišel že z bolno dušo na svet, ali pa je zbolela šele za njegovega življenja?

In nikjer ni imel miru, blodil je po ulicah, travnikih in gozdih in premišljeval, kaj je vzrok njegovega nemira. In nikdar ni prišel do konca, vedno iznova so vstajale misli, vedno bolj nejasne in temne. In duša mu je hrepenela nekam v daljnost, brezmejno in nedosežno.

„Odkod to hrepenenje?“ se je vprašal.

„Zakaj je tako veliko in brezmejno? In cilj tam nekje v daljavi, ki ga komaj slutim. Kako naj ga iščem, kako naj ozdravi duša od te neznanosti?“

In začutil je veliko bolest v duši. Krog njega je bila neznanost kakor nekaj močnega in nasilnega, tista neznanost, ki je ni mogel pojmiti in ki ga je spravljala v obup.

In nič drugega ni vedel, kakor samo to, da je bolna njegova duša, bolna do smrti.

In mislil je na smrt.

„Hrepenim nekam v daljnost, a ne vem, kaj je tam. Samo za smrt vem, ki me čaka tam v daljavi. Vem, da je tam smrt.“

Iz tal se plodnih je izrvala
in vetru srce je zročila,
posnel ji veter kras je cvetja
in v prahu cest je umirala.

Ni bil to cvet, to človek bil je,
ki k solncu hrepeni v ekstazi,
povzpne polet se, daleč cilj je
in zlomljen se po blatu plazi...

Tako vidimo pesnika v večnem boju med prazno vsakdanjostjo in med svetom poezije. V „Pomladanski hekatombi“ žrtvuje življenju, zmagujočemu nad smrtjo, „Na Kremlju“ pa prepeva velike misli slovanskega potnika, ki ga obhajajo na onem svetem kraju. Zbirko zaključuje nežna „elegija o prazni ljubezni“. Tako nam podaja zbirka na 95 straneh mnogo krasnega, globokega, vznesenega, pesniškega. Modernim se bo morebiti zdelo, da spada te vrste poezija v preteklost: toda duša pesnika si poje sama svoj kancional in speve življenja in kjer govori resnično o sebi, je resnična nje umetnost, ki si v tem ohrani tudi svojo trajno vrednost.

In ustrašil se je te misli.

In iskal je tisto neznano tiho lepoto in ni bilo miru v njegovi duši. In iskal je v mislih in ni prišel do konca, zakaj misli so bile kratke in so izpodrivale druga drugo.

Hrepenel je po neznanosti in čakal. Vse njegovo življenje je bilo čakanje v hrepenenju in misli na smrt so bile pogoste. Ponoči ni spal, zrl je v temo in premišljeval vedno svojo bol. In prihajala je misel o smrti, tiho in neslišno, in bil je trenotek, ko si jo je zaželel. A bil je samo trenotek. Komaj trenotek, še neporojena misel. Ni si želel smrti, bal se je in podil misel na njo. In vedno so prišle iznova, kakor tat so se prikradle in predno se je zavedel, že je mislil dolge trenotke nanjo. Nekoč se mu je sanjalo o njej.

Videl jo je, ko mu je šla naproti po široki cesti. Vsa bela je bila in koščena. Strah ga je izpreletaval in trepetal je po vsem telesu. In bela smrt je iztegnila roke proti njemu, tako nežno in boječe. In pogledal ji je v oči in zagledal je v njih hrepenec pogled, poln ljubezni... V

tistih temnih, strašnih očeh. In šel je proti njej, gnan od neznane sile. Nepopisna groza je bila v njem, mrzel pot mu je lil s čela.

Od tistega časa je sovražil smrt in vedno je mislil nanjo. In videl jo je vso belo in koščeno, kako je iztegovala roke proti njemu. Srce mu je tolklo glasno, hotelo mu je razpočiti in v sencih ga je žgalo. A ni se mogel iznebiti te halucinacije.

„Zakaj mislim vedno nanjo in jo imam vedno pred očmi? Kje je moje hrepenenje po tisti neznani lepoti? Nisem je našel, daleč sem od nje in moja duša že hira v mislih na smrt. Mlad sem še in izgubljam že moči.“

In šel je v gledališče in šel je na ples, da bi tam našel lepoto. Videl je Julijo in se zaljubil vanjo. A ona je bila Julija samo na odru in končano je bilo z njo.

Nekoč je govoril z mlado deklico na plesu o ljubezni, o hrepenenju in iskanju. Začudeno so ga gledale svetle oči, niso ga razumele. Pri-povedovati je začel sanje o smrti, a deklica ga je prekinila:

„Ne govorite o smrti, jaz je ne maram. Rajši plešiva!“

Zbodel ga je ta odgovor. Njegove sanje o smrti so se mu zazdele tako lepe in velike v svojem trpljenju in razdraženo navdušen je dejal:

„Jaz ljubim smrt.“

Zdrznil se je in umolknil. In potem je odšel. In zopet je živel sam s seboj in s svojo

muko. In nekoč ponoči je prišla njegova daljna lepota k njemu. Vsa bela je bila in tiha. Kakor sen je prišla, v beli halji in z neslišnim smeh-ljajem na ustnah. Kakor boginja je bila lepa in mila kakor otrok. Stala je pred njegovo posteljo in ljubeče zrla nanj. Poznal je ta obraz že davno. Nopopisen mir ga je obšel, tiha sreča mu je lila v dušo.

In s tihim glasom je začela:

„Kako te ljubim! Kako sem hrepenela po tebi, še preden si bil na svetu. In svoje hrepenenje sem vdahnila v te.... Nekoč sem prišla k tebi, ali se spominjaš, na cesti je bilo, ko sem iztegnila roke proti tebi, ti pa si trepetal pred menoj, ki sem te ljubila in hrepenela po tebi. In videla sem tvoj strah in sem odšla. O koliko sem pre-trpela v hrepenenju po tebi! In tudi ti si edino mene ljubil in po meni hrepenel.“

Sklonila se je k njemu in ga poljubila na čelo. Ves blažen je gledal v milo njeno obličje, od nekdanj ljubljeno. Ni verjel, da bi bila to ona koščena smrt tam na široki cesti, ne, to je bila njegova lepota, ki jo je iskal toliko časa.

„To je ona, najdražja in najlepša,“ je šepetal in jo objel v tihi polnočni sreči.

•

Drugi dan so našli tistega človeka mrtvega v postelji.

J. A.

ROMANCA.

(PO JENKOVIH ZVOKIH).

Tam v dalji, tam v dalji
pa lučke trepečejo,
zvezde leskečejo,
zvezde svetlé.

Ljubica, greš z menoj,
tam bo moj pir nocoj:
luna družica bo,
solnce bo drug.

Z angeli rajala,
z Bogom pogajala
bova midva se
za paradiž...

Reka šumela,
dva je sprejela
v mehko naročje
brzih valov.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

MATICA HRVATSKA

je za l. 1911. izdala sledeča dela: 1.) Beletristika; Antologija novije srpske lirike. — Kovačič, U registraturi. Roman. — Šimunović, Tudjinac. — Krstinić, Bratski inat. Drama. — 2.) Poučno: Mihačević, Po Albaniji. — Radić Stj., Češki narod u početku XX. stoljeća. Vse te knjige dobe slovenski člani za 4 K. (Ljubljanski poverjenik: Dragotin Hribar, tiskarna na Dunajski cesti.) Izvanredna izdanja: Strossmayerjev Koledar. — Narodne pripovetke (ilustrirane). — Tresić-Pavičić: „Katon Utički“ kot zadnji del njegove dramske tetralogije „Finis rei publicae“.

Priobčili smo še v prejšnjih zvezkih „Slovana“ oceno „Tudjinca“ in „Češkega naroda“. V tej številki priobčujemo poročilo o „Srpski liriki“, o romanu „U registraturi“ in o drami „Bratski inat“.

„Bratsko kljubovanje.“ Trmasta kljubovalnost ki izvira iz spora in rodi spor, to je „inat“ (inad) hrvatsko-srbskega knjižnega jezika. — Za inat! Za nalašč! Samo da ja z zmagam in ti propadeš — če tudi oba trpiva škodo! — Pod naslovom „Bratski inat“ je med knjigami „Matice Hrv.“ za 1911 izšla drama v 5 činih, ki se ji avtor imenuje Pavle Krstinić. Pa to je psevdonim; pravo ime mu je Krsto Pavletić. Pavletić je profesor v Zagrebu, podpredsednik „Matice Hrv.“ in urednik „Nastavnega Vestnika“. Poznal sem ga prej v teh službah nego kot pisatelja. Kot pisatelja ga je dosle skrivala njegova skromnost in pa — psevdonimi. Priobčil je dosle izza l. 1894. osem epskih del in z „Bratskim inatom“ osem dram. Pod psevdonimom „Osman beg Stafić“ je l. 1898. izdal herojski epos v desetih spevih: „Verne sluga“ (Siget); šele pred kratkim se je zvedelo, kdo je to; vse ga je imelo za — pravovernega muslimana, tako se je znal približati mišljenju in čuvstvanju muslimanskega sveta, slovanskega muslimanstva na Balkanu.

Tudi pričujočo dramo je zajel iz muslimanske bosenske prošlosti.

Čitaj Tomičevo povest „Zmaj iz Bosne“, ki je izšla tudi v slovenskem prevodu, in poznal boš zgodovinsko ozadje in zgodovinskega junaka „Bratskega inata“. Gre tu za odpor bosenskega ponosnega in zavestnega islamskega plemstva proti evropskim reformam sultana carigrajskega l. 1829. in za vodjo te bune, viteškega Husein-bega Gradašćevića. A dramatik ni epik-pripovednik; dramatiku mora biti bolj nego pripovedniku „vse sedanji čas“, t. j., zgodovinska snov mora dobiti zvezo z dušo sedanjosti, in v tem smislu je Pavletić prešnil ono zgodovinsko snov z idejo narodnega edinstva, ki nadvlada celo vero muslimansko; Gajeva ideja in Milošev demokratizem, združen s politično spretnostjo, sta komponenti onega edinstva. Vse to je jasno že ob koncu 4. čina in je 5. čin, ki igra dvajset let pozneje,

po mojih mislih odveč, da, zdi se mi, da bi se drama kot drama s 4. činom efektneje končala. V gledališču bi se 5. čin moral igrati k večjemu kot kratek epilog. Sicer so to stvari tehnike ali kompozicije, ki pridejo bolj v poštev šele, kadar se drama igra. Literarno tehtnost drame pa kaže veliko število sentenc, ki jih nahajamo v njej in ki jih nekoliko hočemo v sledečem obnoviti:

„Kod nas svaki beg i aga
car je zase... Sultan car nad svima.“

„I najbljedja sjenka sumnje smrači
vedru vjeru u ponosnu društvu...“

„Što danas(ke) proklinjamo sliepi,
sutra ćemo blagoslivljati sviesni.“

„Lošoj knjizi što će mudar nadpis?
I zlu djelu što će krasne rieči?
Liep poklopac na otrovnoj kaši!“

„Svak zna rušit, ali rietki gradit.“

„Proti jačem borba nam zaludu (zaman).“

„Razbijat glavom zid, je li junaštvo?“

„Iz krvi nova nada niče.“

„Vječni oganj čežnje za slobodom
nikad krvlju ne utrne silnik.“

„Hercegovac po svom će čeifu (volji).“

„Meni moja, vama vaša pamet.“

„Kad se izviču, jenjat će im hrabrost.“

„Napried goni, čarobno romoni
iz daleka časti, slasti jeka —“

II.

„Od ljubavi goreg (hujšega) jada nema..“

„Gdje nas vodi svetinja načela,
tuprestaju zadjevice lične (osebne).“

„Zločinstvo ne smje vez nam vere biti.“

„Odgajat smo morali ih za se,
ne odbijati, da se više tudje,
ne ogorčit spram sebe i doma.“

„Stoljetni se grieh sad nama sveti (maščuje)...“

„Moja ljuba — Bosna domovina.“

„Podaj ruku gospodsku slobodan
i žuljavoj desnici bratovoj.“

„Ne ćeš ohol, da imadeš brata,
pa ćeš imat dušmanina.“

III.

„I mišić može koristiti lavu —“

„Jučer sluga Švabin, danas Turčin.“

IV.

„Zaziru oholice od domaćega vezira, a u prašinu će
kano ovce padati pred nadutim tudjincem, koji će ih strići i
guliti...“

„Rodjeni smo za jaram i bič.“

„I baš nam svuda trgovina smeta:
Čas trgovina Miloša i aga,
čas trgovina duša i značaj.“

„Al značajnik i u samoj borbi
za istinu i pravdu uživa.“

„Junački rod junake će radjat.“

„Pa da nemaš baš nigdje dušmana,
eno će ti porodit ga nana (mati).“

„Ja sam vjeran svakom gospodaru,
koji znade moju vjernost cijenit.“

V.

„Puna su nam usta rieči „sloga“,
a kad dodje do pravog računa,
kod prvog se broja posvadiamo —“

„To nam i Srb Dositiije viče
i Gaj Hrvat, vele knjige stare,
a i naše srce glasno kliče,
da smo jednim zadojeni mliekom,
da nam ista krvca tielom struji.“

„Polutanstvo otrovna je bilka.“

„Nek razvija se svijet u mudrace,
al bolje mu je tek uz poštenjake...“

„Baš sjajan um s oplemenjenim srcem,
to smjer i svrha uljudbe je prave,
to posljednja je meta svega svieta.“

„Tako učah (sem učil), pisah i govorah,
a rieč mora pečatit se činom...“

„Pa što će vam škole? To je švapski posao.“

„Vjeran sluga u zla gospodara
brat je oslu, vele u Primorju.“

„To je ona stara naša kletva,
da tudjincu volimo neg svomu,
sve od bratskog prkosa (trmasto kljubovanje),
inata,
brat pred bratom da siguran nije...“

Te vrstice čitamo ob koncu drame kot označbo svoje
duše, ki nam jo reprezentira tudi kraljevič Marko narodne
pesmi:

Vprašali so Kraljeviča Marka:

„Za kaj bi se poturčil, Marko?“ a on jim odgovori:

„Za nič na svetu — razen za kljubovanje.“

Tako je bilo, je in ...

„U registraturi.“¹ V registraturi so akti, ki skrivajo
opise človeških grehov in kreposti, tožb in obtožb. Naši
dedi in očetje so v njih opisani; kaj pa, če zaidemo med
njih tudi mi! Naših dedov akti govore latinski ali v doma-
čem dialektu, pa jih prikazujejo z njih za nas starinskimi
nazori, — moderen akt z modernimi mislimi in grehi, z
modernim knjižnim jezikom bi povzročil pravo buro med
starini. To je slika registrature, kjer se je s smrtjo končala
karijera nekdanj nadepolnega Ivica Kicmanovića, registratorja,
ki bi nazadnje moral med akti zabeležiti opis svoje lastne
krivde, pa je zažgal registraturo in zgorel z njo vred. In
življenjepis tega Ivica Kicmanovića, ki je po dobršnem delu
avtor romana Anton Kovačić sam, je romanu vsebina. Ve-
lika slika hrvatskega Zagorja: romantika ženskih tolovajev
in realiteta ljudi, idila selska in strast ter mežnarska cerk-
venost prostaka, barbarstvo polucivilizacije, ki jo reprezentira
figura „kumordinara Žorža“, literarni udarci — vse to se
vrsti v divni panorami, ki bi ji le še trebalo nekoliko orga-
nizacije. Pa avtor je prehitro živel, prehitro delal, nego da
bi mogel opraviti to vnanje delo svojega dela. Kovačić je
bil sin štajerskega Slovenca (*1854), ki se je preselil onstran
Sotle, ter umrl v Stenjevcu (1889). Bil je advokat v Glini
in pristaš Starčevićev, a literarno v tistem pravaškem krogu,
ki je v osemdesetih letih v hrvatsko literaturo proti roman-
tiku Šenoi uvedel realistično smer rusko-francosko. (Njegove
„Zbrane pripovedi“ je izdalo „Društvo hrv. književnika“
1910, a pravkar je izšla njegova parodija: „Smrt Babe Čen-
gićkinje“ v 2. izdanju.) — Par citatov:

„Naša djeca treba da su pametnija od nas: valja im
znati čitati i pisati. Tako zapovjeda Antikrst“ (17).

„Kruh ne bude rastao od proljevanja tinte, već od
gnoja“ (21). —

O koleri na Kranjskem. (Poljudna razprava. Se-
stavil Franc Kobal. Slov. Matica 1911.) Razprave si pisatelj
ni mislil „kot učene zgodovine kolere na Kranjskem, marveč
kot poljudno pisan zabavno-poučen spis.“ Ta namera se mu
je posrečila v polnem obsegu. V lahko umljiv, jasni obliki
nam poda uvodoma pregled o zgodovini kolere v obče in o
uspehih, ki jih je dosegla moderna zdravilska veda glede te
morilke. Na podlagi tiskanih virov, ustnega sporočila in urad-
nih spisov nam pisatelj potem popisuje nastopanje kolere po
Kranjskem ter boj javnih oblasti proti epidemičnem nastopu
te bolezni. Z zanimanjem sledi čitatelj popisovanje posa-
meznih epidemij, tem bolj, ker je prepleteno z lokalno-hi-
storično interesantnimi zdravstvenimi navedbami in dogodki;
odpre se mu vpogled v moderni boj kulturnega človeštva
proti kužnim boleznim, obenem pa mora občudovati preobrat
in uspehe zdravoslovja zadnjih desetletij. Ravno sedaj, ko
preti kolera že par let z novim nastopom, nam je Kobalova
razprava tem bolj dobrodošla, ker utrjuje upanje, da bo
epidemično nastopanje te strašne morilke v sedanjih zbolj-
šanih razmerah veliko pohlevnejše kakor v prejšnjih časih.

Dr. K.

Murski Poljanci. Ni jih lepših slovenskih vasi nego
so vasi med Dravo in Muro; močni kakor njih vanci
so možje in iskre kakor ljutomersko vino so njih de-
kleta. Umirovljeni župnik Peter Skuhala, mož stare korenine,
živeč sedaj v Ljutomeru, je v narečju Murskih Poljancev
izdal „Povesti, črtice in nekatere pesmi“ (Samozaložba,
1910. str. 143), ki bodo zanimale najbolj narodopisca, že
radi mnogih tozadevnih beležk pod tekstom. Narečje ni
natanko posneto; čitam n, pr. „solze“, „soze“ in „sunce“.

¹ Roman, Spisal Ant. Kovačić, Zagreb, 1911. Str. 486. (Izdala „Ma-
lica Hrvatska“.) Ponatis.

Dobro se zdi človeku, ko vidi veselega starega gospoda, kako se še na večer svojega življenja z ljubavo vglablja v vse posebnosti svojega ljudstva, ki mu je nekdanj služil z marom in trudom.

„Amerika in Amerikanci.“ Pod tem naslovom je začel Juri Trunk (Beljak, Koroško) izdajati delo, ki izide v 12 zvezkih, vsak zvezek 3—4 pole. Poleg splošnega pregleda, ki ga imamo v I., že izišlem zvezku, bo opisana ameriška zgodovina, ameriško politično, socialno in gospodarsko življenje, slovenske naselbine in njih zgodovina. Vsak zvezek stane 1 K. Prvi zvezek je bogato ilustriran.

GLASBA.

Lira I., srednješolska pesmarica.¹ Avtor, g. Družovič je znan kot izborni učitelj petja in kot plodovit pisatelj. Tudi v metodičnih vprašanjih se je že poizkusil. Tako sem pričakoval, da bo njegova pevška šola izborna, in tudi v pesmarico sem imel precejšnje nade, ker je pač naravno, da z umetniško odgojo raste estetični okus. Lira ima v glavnem dva dela: nekako pevsko šolo in pesmarico v pravem pomenu. Šoli je odmerjenih 40 %, pesmarici 60 % cele knjige. Ta nesorazmernost knjigi ni v korist. Lira je namenjena moškimi zborom, torej zgornjim razredom srednjih šol, v teh so pa učenci že toliko izurjeni, da jim bodo zgolj vaje v pogajanju intervalov pač upravičeno presedale. Zlasti za vaje v petju velja geslo: „Non multa, sed multum“. Nekaj vaj za poglobljanje in ponavljanje snovi spodnjih razredov bi učitelju res dobro došlo; s tolikimi vajami pa bo malokateri učitelj gotov! Vrhutega trpi preglednost in priročnost knjige. — Toda to še ni toliko zlo. Do pikrih besed pa sili človeka, ako preštudira knjigo v podrobnem. Predgovoru manjka akribije; zmeden je in nejasen, pravo skrpucalo! Vsak, ki verjame temu predgovoru, bo štel brata Ipvavca med diletante. Ali jih g. izdajatelj resno šteje k diletantom, ali je to mesto samo plod površnosti? V prvem slučaju bi nam bil dan dokaz, da si „drill“ in „umetniški čut“ nista baš prijatelja. Jacobus Gallus (J. Petelin, rojen v Ribnici na Kranjskem), je g. Družoviču Neslovan, dasi rojen Slovenec (str. 7). „Čveteroglasni moški zbor je sestavljen iz čvetero različnih visokih glasov...“ (!) (str. 10). Str. 9—15 so popolnoma odveč. Za to je pa posvečene za tvarjanje glasnikov komaj 1/2 strani (str. 17). In ravno tvarjanju glasnikov mora učitelj in učenec posvečati največjo pažnjo. Iz teh par vrstic se ne bo mogel nihče ničesar naučiti, razen nemara tega, da bo pri petju zabaval občinstvo bolj z obrazom kakor z glasom. Za tvarjanje samoglasnika „a“ najdeš n. pr. čudno pravilo: (Usta odpreti na široko! (Palec izlaha med zobe).) Kar nam pa nudi g. izdajatelj na str. 16, je naravnost neverjetno! Ali računa g. pisatelj na nerazsodnost bralcev ali pa omalovažuje stvar samo?! „Allegretto“ prevaja s „precej (!) hitro“, mesto „zmerno hitro, lahno in veselo“. Andante je po Liri „mirno“. Potem bi pomenili izrazi *piu andante* = *un poco andante* „bolj mirno, t. j. počasneje“, v resnici pa pomenjajo „hitreje“ (!). Družovič vrže *ritardando* in *ritenuto* v en koš; oboje pomeni po njegovih naukih „počasneje“. *Ritardando* pomeni vendar „zadrževanje, polagoma počasneje“ (*langsamer werdend*), *ritenuto* pa „zadržano, počasneje“ (*langsamer*). To mora znati vsak pevec, kaj šele oni, ki hoče učiti našo bodočo inteligenco. Ravnotako *accelerando* ne pomeni „hitreje“, ampak „polagoma hitreje“. (Nasprotja: *ritardando* in *accelerando*, *ritenuto* in *piu mosso*).

¹ H. Družovič... (Cena 1.70 K, vezana 2.20 K. Zal. „Katoliška Bukvarna“.)

Crescendo razlagajo v „Liri“ besede: „Naraščajoča tonova moč“, Riemannov „an Tonstärke zunehmend“. Tako razlaga te važne pripomočke za vglabljanje v pesniško glasbeno vsebino tisti, ki je tako vglabljanje proglasil (str. 3) za neobhodno potrebno. Pevske vaje (str. 19—69) so najboljše, kar nam nudi ta knjiga. Popolnoma zadovoljen pa z njimi ne bo menda nihče. Krausejeva „potujoča nota“ doseže v krajšem času mnogo več, kakor te vaje. Čudno, da te izborné metode g. Družovič ali ne pozna, ali pa je ne priznava, ko je vendar doživel Krause že 1. 1909. šesto izdajo svoje „Wandernote“ in je sedaj v poučevanju osiveli Krause priznan že povsod! V posameznem bi omenil, da vaja št. 10 str. 37 ni v d-duru, ampak v g-duru. Tudi vaja št. 10 str. 53 ne spada v es-dur, vaja št. 13 str. 43 ne v b-dur itd. Taka površnost v učnih knjigah lahko učence zelo moti. Prva vaja str. 24 nalaga basistom „g“, prva na str. 44 celo „a“. Vajo 10. str. 65 je zložil Kühnhold pač za mešani zbor (žal da je nisem mogel dobiti v originalu), dvomim, da bi bila primerna v tej obliki za moški zbor. Neumljivo mi je, da se šopiri med vajami znana „Die Wacht am Rhein“ vaja 9. str. 53, ko ni najti niti sence slovanskih himen. Pesmarica v pravem pomenu vsebuje 57 pesmi. Prvaku dr. Benjaminu Ipvavcu je dovoljen prostor za eno pesem (kot diletantu? !). Po kakem načelu so zbrane pesmi? Po glasbeni vrednosti? Ne! Z zgodovinskega stališča? Ne! So značilne za različne narode ali skladatelje? Tudi ne! Skoraj se zdi, da so zbrane pesmi zgolj z namenom, blesteti z raznimi imeni in posebno z imenom... (V številu 30 in 31 tekmuje s Foersterjem.) Zlasti glede narodnih pesmi ne najdem višjega načela. Več ko polovica vseh pesmi (30 izmed 57) je narodnih. To veliko število nam pa nikakor ne predočuje „bistvenega izraza čustvenega žitja“ niti enega naroda, dasi namiguje na to predgovor. Ni zbral značilnih za posamezne narode. Kdor ne pozna narodov v njihovih spevih, naj jih ne izkuša spoznati iz te pesmarice; poučil bi se iz nje prav slabo. In kaka je zunanja obleka teh narodnih! Izmed 30 napevov jih je harmoniziral g. pisatelj sam nič manj ko 21. Harmoniziral, priredil in „určil“ je slovenske, francoske, maloruske, poljske, hrvatske, italijanske, bolgarske, srbske narodne napeve, spravil se je tudi nad Riharja. L. Kubi se je sličen poizkus grdo ponesrečil, dasi je živel med dotičnimi narodi. In g. Družovič? Celo njegove slovenske narodne so take, da mu moramo odločno reči: Proč roko! Nismo več taki, da bi se dali pitati z vsem. Naj bi bil g. harmonizator vsaj bral, kar se je o tem predmetu pisalo, če mu je že res preponiževalno, iti v šolo k „lajiku“ Žirovniku. (Prim. E. Adamič v „Edinosti“, v „Ljubljanskem Zvonu“, „Novih Akordih“; G. Krekova kritiko Bajukovih odmevov v „Novih Akordih“ itd.) Hotel je menda iti svojo pot; če to, mu odrekamo okus in smisel za lepoto. Da, Hubad je šel svojo pot, deloma tudi O. Dev; ta dva sta umetnika, njune „narodne“ imajo umetniško lice; Družovičeve, Bajukove v „Odmevih“ in slične so pa karikature narodne pesmi; dokazujejo zgolj, kaka ni naša pesem. Ne bom na široko podkrepil teh trditev; komurkoli sem jih pokazal, se je zgrajal ali pa — smejal. Samo toliko, da pevski zbori ne bodo s petjem takih spak kvarili zdravega okusa našega naroda. Tu hlasta harmonizator po originalnih akordih, njegova umetnost pa ne sega tako daleč, da bi bil obenem pravičen postopu glasov (št. 8, t. 3., 4.; št. 13, t. 1., 3. (!); št. 30, t. 2., 5., 8., 12., št. 33, t. 5.; št. 34, t. 1., 7.; št. 35, t. 3., 14.; napačno rabi tudi prvi akord v 4. taktu št. 10 es-g-b-es mesto narodnega f-a-c-es). Drugič se peha za originalnimi postopi glasov, pozabi na harmonijo; pravi monstrum je št. 23, prvi takt na str. 110. (Prim. tudi II. bas št. 10). Nadaljnje sredstvo, doseči

nekaj posebnega, je zavijanje glasov, kakoršno se sliši doslej hvala Bogu samo po beznicah. In ta neokusnost se vrhutega še od sile ponavlja. (Prim. zlasti I. bas v št. 32, II. bas v št. 35, 21, 30 na str. 124 zadnja vrsta, št. 10, t. 4. Glasa „čez“ najbrž sploh ne pozna, menda, ker ga nimajo Nemci razen Korošcev; da, celo vodilni glas mora darovati neštetim manijam svoj obolus. Nališpati hoče nadalje naše preproste napeve s tem, da jih z neumetniško trdosrčnostjo kuje na Prokrustovo posteljo, ko jih za lase vleče v mol, iz katerega se včasih komaj izkobaca nazaj na pravo pot. In tudi v tem oziru se je naučil delati samo na eno kopito. (Št. 13, t. 5, št. 28, t. 14., št. 35, t. 5. sl., t. 13.). Kje poje ljudstvo vodilni glas tako, kakor ga zahteva ta pesmarica na primer v 3. taktu št. 35, v 4. taktu št. 32? Ali je št. 21 boljša, ko sta pesem v Mohorski pesmarici? Kako je mogel g. Družovič pesem št. 23 tako skaziti, ko jo je vendar našel v svojem viru (ima jo pač iz Mohorske pesmarice) brez pogrška? In da še zahteva mero: „lahkó, láchko noč!“ Kake vzroke je imel izdajatelj za to, da je stavil pesmi tako nizko? Družovičeve harmonizacije so narejene, ne ustvarjene in to v potu obraza, so neokusne, povsem nenarodne. Naša dolžnost je, preprečiti, da bi tako razglašene lire okuževale dobri okus našega ljudstva. Taka ni naša narodna pesem, mladina naj jo spozna v pravi luči. 21 Družovičevih harmonizacij torej upravičeno odklanjamo. Ostane še 36 pesmi. Deset od teh najde naš dijak v lahko dostopnih Mohorskih pesmaricah. Teže dostopnih uporabnih pesmi nudi torej ta velika „pesmarica“ komaj 26 (46 %). Kratka sodba o tej knjigi je sledeča: Uvod (str. 1—17) ni za nič, vaje (str. 18—64) so dobre in bi želeli, da bi nam bile — seveda dobro pregledane in predelane, na razpolago v posebnem zvezku; pesmarica (str. 71—175) je — izvzemši omenjenih števil — porabna. Splošno knjige ne morem priporočati.

Zunanost knjige dela vso čast Katoliški tiskarni. Tisk je razločen in lep, posebnih tiskovnih pogrškov nisem našel. (Str. 21. manjka pred št. 12. beseda „sekste“, na str. 87 ni pred pesmijo številke, na str. 131. 33 ne 32. — To je moja ocena; če bi se zdela komu krivična, mu drage volje ustrežem s podrobnejšimi dokazi.

D. Beranič.

Nekaj avtorjevih pripomb k oceni g. profesorja D. Beraniča: 1. Založništvo bode — na mojo željo — vpslalo šele po izidu 2. dela „Lire“ (ki se že tiska) recenzijske eksemplarje vsem uredništvom slovenskih listov, kajti šele takrat bode lažje, delo in stvarno ocenjevati. (Gospod ocenjevatelj bi potem seveda prišel i do drugega zaključka glede razmerja med pesemskimi vajami in pesmarico). — 2. Krausejevo „Wandernote“ uporabljam že delj časa pri pouku. To pa ni metoda, ampak učilo, ki se uporablja s pridom lahko pri vsaki metodi in pesmarici. (Glej predgovor k brošuri: „Die Wandernote“, str. 5. in 6. Pesmarica in metodično navodilo ni eno in isto. Krause ima tudi sledečo pot: a) Wandernote, b) Notentafel in c) Singschule. Glej str. 7 navedene brošure). — 3. Prvi poizkusi v pesemski kompoziciji so pač bili povsodi diletantski, torej tudi prve pesmi bratov Ipavcev. To in ničesar drugega nisem trdil. — 3. Jacobus Gallus (Wandl, Petelin) je rojen na Kranjskem, a radi tega še ni slovenski skladatelj. Slovenske skladbe pač še takrat bilo ni. Nazivlje se tudi kot „deutscher Palestrina“ (Vidi: Batka I. str. 355.). — 4. Natančni pomen italijanskih umetnih izrazov v glasbi mora vedeti pač izvršujoč glasbenik. Za učence- pevce zadostuje, da vedo o bč i pomen; torej: rit., rall. in ritm. = počasneje. S takimi malenkostnimi varijantami pač ne bomo ukvarjali naših pevcev. Kaj drugega je pri zboru višjih kvalitet. — 5. V pevski vaji (obsegajoči le par

taktov) nahaja gospod ocenjevatelj kar „Wacht am Rhein“. V istini je en takt enak, a tega niti zapazil nisem. Ali je morda ta način ocenjevanja že karakteristična slika ocene v obče? Inače se gosp. kritik tudi ne bi spotikal n. pr. na tem, da ima moja prirediteljska pesni „Lahko noč“ eno noto v napevu (g mesto h) izpremenjeno, ker naši dijaki-tenoristi visoki h pač redkokdaj zmorejo. Harmonizacija je skoraj ista kakor v „Mohorski pesmarici“; moja je „monstrum“, ona je dobra. To le par primerov! 6. Vodilna načela pri izbori pesni se razvidijo najbolje po pregledu obeh zvezkov. Po možnosti se je hotela podati slika slovenske pesemske skladbe. Zato so zastopane vse dobe in tudi skoraj vsi skladatelji. Razen tega še slovenska in slovanska narodna pesem. To-le za začetnike v zborovem petju prirejati in harmonizovati je težje, nego si kdo misli. Vpoštevati se morajo predvsem didaktičski momenti, obmejen obseg itd. Drugo je, če se ni ozirati na kvaliteto zbora. (Hubadove, Foersterjeve prireditve). Baš to je vzrok, da sem se sam moral lotiti dela, nikakor pa „blesteti posebno z imenom...“ Kdor me natančneje pozna, bode pač izrekel drugo sodbo! Da pa sem imel kot vzor pri sestavi delca kakor i pri načinu harmonizacije skoraj vse nemško strokovno slovstvo in skoraj vse izdaje sličnih pesmaric, to mi naj verjame gospod kritik. Želel bi le, da bi on poprej primerjal, potem šele izrekel sodbo. — 7. Za vsako opazko, ki bode izvirala iz praktične uporabe delca, bodem hvaležen; vpoštevata se bode pri morebitni drugi izdaji. — 8. V posamezne točke ocene se ne bodem spuščal; o njih bistvenosti se lahko vsak uveri, ki bode imel opravka s pesmarico. Morda pride pri tem celo do zaključka, da delce vendar „ni za nič“, kakor je gospod Beranič blagovolil oceniti kar cel oddelek knjižice. — 9. In s tem sem s svojimi opazkami pri koncu. Odgovora pa na oceno seveda ne bodem dajal.

H. Družovič.

Uredništvo je prejelo od tretje strani še to-le oceno „Lire“: Poleg dobre Foersterjeve pevske šole in nekaj Nedvedovih pevskih vaj ni imel pevski učitelj srednjih šol nobenih pripomočkov. Pričujoča knjiga bo zamašila žal tudi samo mal del vrzeli pri petju višje gimnazije. Knjiga ima tri dele: 1. Uvod, 2. Pevske vaje, 3. Pesmarica. V uvodu se mi vidi seznamek skladateljev in glasbenikov preozek in prepovršen. Kratke biografije bi bile neprecenljive vrednosti. Prav tako je tudi pregled teoretične stvarine (samo 8 str.) v pevskih vajah preozek, večini odstavkov manjka prepotrebne besedila. Tudi je razlaga ital. izrazov netočna. Pevske vaje v posameznih molih in durih (50 str.) pa so izvzemši C-dur in c-mol, za srednješolsko pesmarico prav po nepotrebnem raztegnjene. Pesmi drugega dela izvzemši narodnih so srečno izbrane in razvrščene: I. Cesar in domovina, II. Narava in tujina, III. Pesmi različne vsebine, IV. Slavnostne in nabožne.

RAZNOTEROSTI.

Karel Jaromir Erben. Pred kratkim so Čehi obhajali 100 letnico znamenitega pesnika in književnika Erben (1811—1870). Karel Jaromir Erben se je narodil 7. nov. 1811. Študiral je pravo v Pragi, a že 1843 pustil uradniško karijero ter se posvetil književnemu delu; Palacky ga je zaposlil z muzejskim delom. Izza 1850. je bil tajnik Nar. Muzeja, ozir. od 1851 arhivar mesta Prage. Umril je 1870. Njegovo književno delo se tiče prava, zgodovine in lepe književnosti. Poleg pesnika Máche (gl. „Slovana“ IX. str. 7. sl.) je Erben kakor Vraz poleg Prešerna. Vse svoje življenje je

motril življenje češkega ljudstva, kot pravi romantik se je vglabljal v njega pesmi, pravljice in bajke (Písmi národi v Čechách" 1842--1845, „Prostonárodní české písmě a říkadla" 1862--1863) ter na tej podlagi ustvaril umetno česko balado, ki ji dajejo snov lenorski motivi, povodni mož itd.; čitaš jih v njegovi zbirki „Kytice" („Kitica"). Uvodna pesem te zbirke ima tole vsebino:

Kitica.

Umrla je mati in bila v grob dejana. Sirote so za njo ostale; vsako jutro zarana so prihajale in svojo mater iskale.

In zaželelo se je materi mile dece: njena duša se je vrnila in se vtelesila v dobrolisten cvetič ter z njim pokrila svojo gomilo.

Doznali so otroci majčico po dihu, spoznali ter vris-kali ter preprosti cvetič, svojo uteho, materino dušico nazvali.

Materina dušica domovine naše mile, vi preproste naše pravljice, utrgal sena te na stari gomili — komu naj te pri-nesem?

V malo kitico te zvežem, lično s trakom te povežem, v širne zemlje ti pokažem cesto, kjer imaš sorodstvo svoje.

Morda se najde materina hčerka, ki ji milo zadiši tvoj vonj; morda najdeš tudi sina, ki ti srce nakloni.

Čista romantika! Narodni motiv ali etimologija (mateři-douška, poljski: macierza-duszka, materina dušica) široka zemlja slovanska, majka domovina in nje sinovi in grob.

Izmed Jugoslovanov je Erben korespondiral zlasti z Vrazom. L. 1848. ga je češki Narodni odbor poslal v Zagreb, da pozdravi Jelačića bana in njegov sabor (Gl. Zbornik Matice Slov. 1906, str. 16).

Stojan Novaković, predsednik „Srbske Akademije" in „Srbske Književne Zadruga" v Belgradu je praznoval

50letnico svojega književnega delovanja. Začel je, kakor je bilo sredi preteklega stoletja naravno, s pesmijo in z nabiranjem narodnih pripovedek, prešel nato na filološko polje, a končno deloval v področju kulturne in politične zgodovine. Njegovih študij je nekako 380; zadnje delo mu je: „Dvadeset godina ustavne politike u Srbiji 1883—1903. g." — Že l. 1873 je bil minister prosvete, l. 1876. pa ministrski predsednik in drugič za aneksije Bosne in Hercegovine. Velik je

njegov ugled v srbski politiki in slovanski znanosti.

Daniel Lichard, nekak slovaški Bleiweis, se je porodil l. 1812. (umrl 1882). Učil je svoj narod racionalnega gospodarstva in izkušal prosveto zanesti v najširše mase. Sin evangeljskega pastora v Slovenski Lupči, je študiral v Požunu in teologijo na Dunaju. L. 1847. je začel izdajati velik koledar za ljudstvo: „Domova Pokladnica", a že izza l. 1842. (do 1849) je urejeval popularno-poučni „Slovensky

Pozornik"; l. 1848. pa je pokrenil tednik „Novine za gospodarstvo, rokodelstvo in domače življenje" (pozneje v Skalici „Obzor").

Stoletnica češkega igralca in dramatika. Dne 9. febr. 1812 se je narodil Jos. Juri Kolár, ki je v 60. in 70. letih prošlega stoletja kot igralec absolutno vladal na češki pozornici. Kot dramatik se je čutil ta mož, poln samozvesti in moči, enakega Shakespearju, Goetheju in Schillerju; vendar spadajo dandanes njegove drame v zgodovino.

Krasinjski Zigmund, tretji izmed velike poljske trojice: Mickiewicz, Slowacki, Krasinjski, je bil v Parizu rojen 19. febr. 1812 kot sin Napoleonovega generala. L. 1835. je izšla njegova „Nebožanska komedija" (aristokracija — demokracija). L. 1836. je bil tiskan „Irydion", drama iz dobe cesarja Heliogabala, drama favstovskega tipa (problemi, zagonetke). Vplival je na pr. na Preradovića. Umrl 1859 v Parizu.

Od rojstva Charlesa Dickensa, angleškega romanopisca, je 7. februarja preteklo 100 let. Dickens ima svetoven glas. „Anglija je dvignila svojega romanciera na visok in daleko viden prestol, na katerega se ne bo mogel popeti pesnik malega, neznanega naroda, a on ji je v polni meri povrnil dar, ko ji je dal kraljevati tam, kamor ne sega njena politična modrost, njena trgovska spretnost, njeno kolonijalno bogastvo." Slovenci imamo dosle prevedena dva njegova romana, in sicer „Povest o dveh mestih" (Izidor Cankar) in „Oliver Twist" (Oton Zupančič). Gl. poročilo dr. V. Zupana v 2. št. „Slovana", str. 61.

Charles Dickens,

„Vijesti" Hrvatskoga društva inženirja i arhitekta i Društva inženirjev v Ljubljani, 1912. (Urednik za hrvatski del: ing. Mijo pl. Philippović (Zagreb), za slovenskega ing. Drag. Guštinčič (Ljubljana), je skupno glasilo slovenskih in hrvatskih inženirjev, tehnikov, zastopnikov najrealnejše in najmodernejšje vede! Kdor je namreč realen in moderen, je obenem in vsled tega zanešenjak in zamaknjenec slov.-hrvatske enote. Kolikor vemo, se inženirska skupnost ni dala doseči, dokler je v Zagrebu inženirskemu društvu načeloval plašljiv „odvisnik" Budim-Pešte.

Slikarja naplsov in lakirarja,
dekoracijska, stavbena in po-
☐ hišvena pleskarja ☐

Delavnica: Igriške ulice št. 8
☐ Telefon 154 ☐

BRATA EBERL
☐ LJUBLJANA ☐

Tovarna oljnatih barv, laka in
firneža z električno gonilno
☐ silo ☐

Trgovina in pisarna: Mikloši-
čeve (Frančiškanske) ulice 6

Gričar & Mejač
Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

**izgotovljenimi
oblekami**

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Velika in moderna
zaloga oblek
za gospode, dečke, in otroke

A. KUNC

Ljubljana

Dvorni trg števil. 3
(na voglu Židovske ulice)

Strokovnjaška postrežba z
izbornimi izdelki, po nizkih
stalnih, na vsakem pred-
metu označenih cenah.

Naročila po meri točno in pri-
znano dobro.

Imam večjo zalogo

VOZOV

vseh vrst. Vozove izdelu-
jem po najnovejši dunaj-
ski in pariški modi; tudi
stare vozove jemljem v
račun po visoki ceni.

Franc Visjan

izdelovatelj vozov

Ljubljana, Kolodvorske ul. št. 25

Naslov za brzojavke: **Kmetska posojilnica Ljubljana.** :: Telefon št. 185. :: Žiro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Stanje hranil. vlog
dvajset
milijonov

Ljubljanske okolice

r. z. z n. z. v Ljubljani — obrestuje
hranilne vloge po

4¹/₂%

Rezervni zaklad
nad pol
milijona

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na **tekoči račun s čekovnim prometom** in jih obrestuje **od dne vloge do dne dviga**, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Prometu koncem I. 1911
614.5 milijonov kron.

Stanje hranilnih vlog
♣ 42 milijonov kron ♣

♣ Rezervni zaklad ♣
1,300.000 kron.

Mest. hranilnica Ljubljanska

v Ljubljani, Prešernova ulica 3.

Sprejema vloge vsak delavnik. Sprejema tudi vložne knjižice drugih denarnih zavodov. Obrestuje po **4¹/₄%** brez odbitka. Za vloge jamči rezervni zaklad hranilnice in mestna občina Ljubljanska z vsem svojim premoženjem in z vso davčno močjo. Poslovanje nadzoruje c. kr. deželna vlada. **Izključena je vsaka špekulacija in izguba vložnega denarja.** Posoja na zemljišča in poslopja proti 5% obrestim in najmanj ¹/₂% amortizacije. Za varčevanje ima vpeljane **domače hranilnike**. Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.